

KÜLÜGY-HADÜGY

Budapest, 1914. augusztus 2-án. HETI SZEMLE I. évfolyam, 15. szám

Szerkeszti: Szilágyi Lajos dr., cs. és kir. kamarás. Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII., Népszínház-utca 16

Előfizetési ára: negyedévre 4 K, egész évre 16 K. Egyes szám 30 fillér. Vasárnaponként jelenik meg. Telefon: József 51-15

Bizonyítékok Szerbia ellen.

A monarkia körjegyzékéhez csatolt emlékiratnak rendelkezésünkre bocsájott szószerinti szövege.

Az a Szerbiából kiindult mozgalom, mely az osztrák-magyar monarkia délszláv részeinek elszakítását és ezeknek Szerbiával egy államegységbe való összefoglalását tűzte ki céljául, messzire nyúl vissza.

A propaganda, mely végcéljaiban mindig ugyanaz marad és csak eszközeiben, valamint az intenzitásában változott, szerb földön az annexió válság idején érte el egyik tetőpontját. Akkor a titkolódzás oltalmazó köpenyét teljesen levette, tendenciáinak beismerése mellett, nyíltan lépett elő és az összes rendelkezésére álló eszközök felhasználásával s a szerb kormány pártfogásával, szándékainak megvalósítását kísérelte meg.

És mialatt az egész szerb sajtó gyűlölködő hangú és a tényeknek ellentmondó kirohanásokkal a monarkia elleni harcra buzdított, a többi propaganda-eszköztől eltekintve, társulatok keletkeztek, melyek ezt a harcot előkészítették.

Jelentőségében a Narodna odbrana magaslott ki ezek közül. Egy akkor fennálló forradalmi bizottságból keletkezett s bár magánegyesület gyanánt alakult meg, ezt a teljesen belgrádi külügyi hatálatól függő szervezetet voltaképpen szerb katonai és polgári funkcionáriusok hívták életre.

Mint alapítók működtek közre többek között: Jankovic Bozo tábornok, Jovanovic Ljuba, Davidovic Liuba és Vukobratovic Velislav volt miniszterek, Dacic Zidjirin, az államnyomda igazgatója, Tankosic Voja és Pribicevic Mián, akkori szenátorok, ma őrnagyok. Az egyesület céljául tűzte ki, hogy a monarkiaval szemben küszöbön álló háborúra szabad csapatokat (Freischaren) képez ki és küldjön föl. (Lásd a 2. mellékletet.)

A Narodna odbrana akkori ténykedéséről szemléltető képet nyújt a többek között az a vallomás, amelyet a saraievi kerületi bíróság előtt a boszniai-hercegovinai tartományokhoz tartozó Krstanovic Trifka tett, aki akkortájt

Belgrádban tartózkodott és több a monarkiahoz tartozó eggyéssel együtt a Narodna odbrana által komitációs gyanánt felfogadtatott. 1909. elején Krstanovicot körülbelül 140 bandatársával együtt a Cuprija városban (Jagodina kerületben) bandák kiképzése céljából felállított iskolába vitték.

Ezt az iskolát Tankosic Voja és Putnik Dusan vezették. Mint tanítók kizárólag csak szerb tiszték működtek benne; Jankovic Bozo tábornok és Pribicevic Milán százados ezt a három hónapig tartó banda-kurzust szabályszerű időközökben megszemlélték.

A kezdő komitácik itt nyertek oktatást a lövésben, bombavetésben, aknák elhelyezésében, vasutak, alagutak és hidak robbantásában, valamint a távíró vezetékek elrongálásában. Az ő feladatuk volt, hogy ujonnan szerzett ismereteiket parancsadók intézkedései szerint Bosznia- és Hercegovinában tettekkel érvényesítsék.

A Narodna odbrananak ezen egészen nyíltan üzött s a szerb kormány által előmozdított akcióival készítették elő akkor az Osztrák-Magyar monarkia elleni bandaharcot. Eközben a monarkia alattvalóit hazájuk elárulására csábították és rendszeresen arra nevelték, hogy mint szerb emisszáriusok, hazájuk védelmi eszközei ellen alattomos támadásokat intézzenek.

Az agresszív aspirációknak ez az időszak lezáródott a szerb kormány 1909. március 31-i nyilatkozatával, melyben a szerb kormány kijelentette, hogy a Bosznia és Hercegovina annektálása által teremtett népjogi és állami jogi új rendbe belenyugszik és ünnepelesen megígérte, hogy az osztrák-magyar monarkiaival a jövőben baráti szomszédi viszonyban akar élni.

Ezzel a kijelentéssel, úgy látszott, hogy elérkezett a vége annak a mozgalomnak, amely állandó forrása volt az Ausztria-Magyarország elleni nyugtalanságnak és ráléptek arra az utra, amely Szerbia részéről igazi barátság-

gos közeledést jelent a monarkia felé. A monarkiaellenes propaganda, a szerb kormány támogatásától megfosztva és általa kötelelességszerűen ellenezve, már csak árnyékszerű, a mihamarábbi elmulásnak szentelt létet folytathatott volna. Másrészt a monarkia délszláv területei és Szerbia között a nyelvi, etnikai és kulturális téren fennforgó érintkezési pontoknak közös, a kölcsönös barátság és párhuzamos érdekek szellemétől vezérelt kulturmunkához kellett volna vezetniök.

Ezek a várakozások azonban nem teljesültek.

A monarkiaellenes aspirációk megmaradtak, a szerb kormány nem tett semmit a mozgalom elnyomására és így az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propaganda a kormány szeméi előtt, szélességében és mélységében még inkább növekedett. A monarkia elleni gyűlölséget ébren tartották és állandó újabb szítás által kibékíthetlenné tették. A régi, de a változott helyzethez alkalmazott és új módszerekkel kiegészített eszközökkel Szerbia népét Ausztria-Magyarország ellen „a kibékíthetetlen megsemmisítő harcra” hívták fel. Rendszeresen titkos fonalakat szöttek a monarkia délszláv területeire és ezeknek polgárait hazaárulásra csábították.

Legfőképpen a szerb sajtó nem szünt meg ebben a szellemben működni.

Nem kevesebb, mint 81 Szerbiában megjelenő folyóirattól kellett máig a hazai büntető törvényeket megsértő tartalom miatt a postai szállítás jogát elvonni. Azok közül a büntető formák közül, amelyek az uralkodó fenkölt személyét, legmagasabb házának tagjait és az állam integritását védik, alig egy maradt a szerb lapok részéről sértetlenül.

Ezeknek a lapvéleményeknek tulajdonképpen anyagából vett és különböző időpontokból származó példái az első mellékletben vannak összeállítva.

Anélkül, hogy a szerb közvélemény

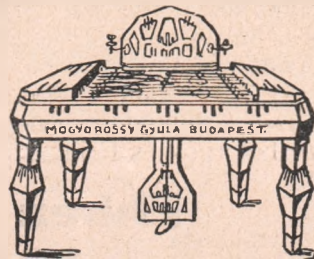
TELEFON-SZÁM 164-84.

DERKITS ÉS TÁRSAKATONA EGYENRUHAKÉSZÍTŐ
ÉS ANGOL FÉRFI-SZABÓSÁGA**BUDAPEST IV.,
KECSKEMÉTI-UTCA 5.**Elsőrendű
látható írású **Ujlaki-írógépek**a legmodernebbek. Katonai és polgári hatóságok közkedvelt írógéptypusa. **Díjmentes bemutatás országsszerte.** Arjegyzék ingyen. **Részletfizetésre is.** Tel. 122-60.
UJLAKI-ÍRÓGÉPTELEP Budapest Erzsébet-körút 28.
1897. óta az írógépszakmában.**HUNGÁRIA BANK R.-T.**

BUDAPEST, IV. KER., KORONAHERCEG-UTCA 18.

Igazgatóság: Gróf Sztáray Sándor elnök, gróf Cagninacci Hyacinthe alelnök, báró Gerliczy Ferenc alelnök, gróf Zichy Géza Lipót alelnök, gróf Apponyi Gyula, Beniczky Ödön, gróf Cagninacci Pál, gróf Erdődy Sándor, báró Wulf de Flotow, báró Hatvany Károly, dr. Lippmann Frigyes, Mannberger Nothomb Albert, dr. Pekár Imre, gróf Choiseul-Praslin Gabriel, báró Prónay Szilveszter Gábor, Schleifer Bretislaw, gróf Seher-Thoss Béla. **Ügyvezető igazgatók:** dr. Aczél János, Walder Béla. **Cégvezetők:** Horvatovics Ferenc, Lakatos Oszkár.

Bankosztály. Gabonaosztály. Műszaki osztály.
♦♦ **Mezőgazdasági osztály. Vasuti osztály.** ♦♦

Cimbalom

Számos kitüntetés jó munkáért.

Fuvolák, tárogatók, citerák, harmonikák stb. Hurok. Javítás műterem stb.

Mogyorossy Gyula

kír. szab. hangszergyár, Budapest, VII., Rákóczi-ut 17 — Arjegyzék ingyen.

Legújabb szabad ac. élszerkezettel, részletre is. Csodaerős, tiszta hangú **GRAMOFON** (beszélőgép) 25 k. s feljebb. Hozzá: Fedák Sári, Király, Rózsa, Berezei, Bónai, Caruso-tól legszebb lemezek 2 korona 50 fillér.
Hegedűk világhírű mesterek hű utáizatai.

Misoga Sándorcs. és kir. udvari szállító
katonai szabó**Budapest IV.,**

Váci-utca 36. Klotild-palota.

.. Telefonszám: 916. ..

**BERETVÁS
ÉS SARLÓS**BUDAPEST IV.,
Váci-utca 20 számAngol és francia úri divat.
Saját készítményű fehérmű különlegességek

Telefonszám: József 36-46.

Szenes László

festék, kence, máz, kefe és háztartási árúk gyári raktára

Budapest, VIII. kerület
József-körút 72. szám.

Dusan felszerelt raktár a borotváláshoz szükséges cikkeknek: **GILLETTE** önbortváló készülékek eredeti pengékkel. Más szerkezetű angol és német eredetű borotváló készülékek igen jó minőségben: 8 — 10 koronáig. Kitűnő valódi angol és Solingeni borotvakések és fennő szíjak 3 — 8 koronáig. **GOLGATE** és egyéb borotváló-szappanok és krémek, ecsetek stb. jutányos árban

Dankovszky István

Budapest V., József-tér 8.

**A PÓTTARTALEKOSI SZOLGÁLAT
ELNYERÉSE ÉS NÖSÜLÉSI ÜGYEK**Irtá **Dr. Sajgó Jenő** nyug. főhadnagy.Ára 1 korona 40 fillér.
Kapható a kiadóhivatalban.

Tennis-rakettek, sport-eszközök, lovaglő- és sétabotok, tajték- és borostyán dohányzószerek, önbortváló és hajnyíró gépek, zseb-kések, fésűk és kefék nagy választékban

HUBER J.műszertergályos játék-áruházában
BUDAPEST, BAROSS-UTCA 47
Arjegyzék bérmentve**EGYÉVI ÖNKÉNTES
SZOLGÁLAT.**Irtá **Dr. Sajgó Jenő** nyug. főhadnagy.Ára 1 korona 60 fillér.
Kapható a kiadóhivatalban.

ELSŐRENDŰ

MAGYAR BOROKATajánl **JÁLICS PINCE**
Tulajd Kertay GyörgyTelefon
46-13

Ugyanezen borok minden előkelőbb fűszer- és csemegetüzetben is kaphatók

KÜLÜGY-HADÜGY

Budapest, 1914. augusztus 2-án. HETI SZEMLE I. évfolyam, 15. szám

Szerkeszti: Szilágyi Lajos dr., cs. és kir. kamarás. Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII., Népszínház-utca 16

Előfizetési ára: negyedévre 4 K, egész évre 16 K. Egyes szám 30 fillér. Vasárnaponként jelenik meg. Telefon: József 51-15

Tartalom:

Bizonyítékok Szerbia ellen.

A monarkia körjegyzékéhez csatolt emlékiratnak rendelkezésünkre bocsájtott szószerinti szövege.

Ehhez a következő mellékletek:

Szerb sajtóhangok.

A „Narodna odbrana“ c. közlönyből.

A kragujevaci Silmi Dusan Sokol egyesület 1912. és 1913. évi jelentéséből.

A szerb hivatalos lap a Narodna odbrana szolgálatában.

Krstanovic Triško vallomása a Narodna odbranáról.

Jaglicic Jovo és társai kémkedési bűnügyének aktáiból.

A Narodna odbranáról beérkezett kémjelentésekből.

Kivonat Princip Gavrilo és társai orgvilkossági bűnügyének aktáiból.

A szerb sajtó a merényletről.

A Narodna odbrana nisi helyi választmánya a merényletről.

Pótlékok.

eme megnyilvánulásainak részletes megbeszélésébe bocsátkoznánk, mégis meg kell jegyezni, hogy Bosznia és Hercegovina annexióját, ennek az aktusnak szerb részről történt elismerése ellenére, miként a multban, most is, — mint Szerbián elkövetett rablást állítják oda, amely megtorlásra szorul. E gondolat nemcsak a szélsőséges irányú lapokban tér vissza mosdatlan száju beszédjük minden változatában, hanem kevésbé leplezett formában kifejezésre jut a belgrádi külügyi hivatalhoz oly közel álló „Samouprava“-ban is. (1. melléklet b) pont.)

Nem mulaszthatjuk el a figyelmet arra terelni, hogy miképpen értékesítették publicisztikailag azt a merényletet, amelyet Zerajic Bogdan követett el 1910. június 15-én Szarajevóban, Varesanin tábornoszernagy, Bosznia-Hercegovina tartományi főnöke ellen.

Mint ismeretes, Zerajic közvetlenül tette után öngyilkos lett és tettének elkövetése előtt valamennyi irománya elégette. Ily körülmények között, merényletének indító okait nem lehetett teljesen tisztázni. A nála talált jelvényből azonban mindenesetre arra lehetett következtetni, hogy Krapotkin-féle eszméknek hódolt. A lefolytatott vizsgálat is arra mutatott, hogy anarchisztikus alapokon nyugvó büncselekménnyel van dolgunk.

Ez azonban Szerbia sajtóját nem akadályozta meg abban, hogy a merénylet, mint szerb *nemzeti hőst* ünnepelje és tettét dicsőítse. Sőt a „Politika“ formálisan tiltakozott az ellen, hogy Zerajic anarchista volt és „*mint hős szerbet, kinek nevét minden szerb tisztelettel és fájdalommal fogja említeni*“, reklamáta.

Ugyanez év augusztus 18-ának dátumát a „Politika“ illő alkalomnak találta, hogy Zerajic merényletével, akinek *nevét a nép körében, mint valami „szentet“ emlegetik*, újra foglalkozzék és a merényletet költeményben ünnepelje. (1. melléklet a) pont.)

Ilyenképpen ezt a merényletet, amely a monarchia területeire való aspirációkkal nem állott összefüggésben, az ő eszméik számára használták ki és Zerajicnak dicsőítésével a gyilkosságot egészen kifejezetten, mint dicsőretre és utánzásra méltó eszközt ismerték el eszméik megvalósításának harcában. A gyilkosságnak, mint a monarchia elleni harcban teljesen megengedett módszernek ez a szentesítése, később megismétlődik a lapokban, midőn Jukicnak Cuvaj királyi biztos ellen elkövetett merényletéről írnak. (1. melléklet e) pont.)

Ezek a nemcsak Szerbiában elterjesztett hanem — mint később be fog bizonyulni — jól szervezett bujkáló utakon a monarchiába becsempészett újságok voltak azok, amelyek a széles tömegeknél megteremtették és ébren tartották azt a hangulatot, amely a monarchia ellenes szövetkezések machinációinak termékeny talajt nyújtottak.

Ennek az egyesületek által folytatott agitációnak központja a „Narodna od-

brana“ lett. Ugyanazok a személyek, akik az annexió idején az egyesületnek élén álltak, voltak most is a vezetőségben; ép úgy, mint annak idején, most is a monarchia legerőszakosabb ellenesét lehet mint a legerőszakosabb és legtevékenyebb szervezőket találni: Jankovic Bozö tábornoct, Dacic Zivojint, az állami nyomda igazgatóját, valamint Pribicevic Milan és Tankosic Voja örnagvokat. A Narodna odbrana, amelynek alapjai szervezet tekintetében szélesek és mélyek és amely hierarchikusan szigoruan van tagolva (lásd 2. melléklet „szervezet“ alatt), nemsokára 400 választmánnyal rendelkezett, amelyek élén agitációt fejtettek ki.

Ehhez járult, hogy a Narodna odbrana szoros összeköttetésbe lépett a lövész szövetséggel (762 egyesület), a „Silni Dusan“ Sokol-szövetséggel (2500 taggal) az Olympiai klubbal, a „Mihajlo Knez“ lovagló egyesülettel, a vadászszövetséggel és a Kultur-Ligával, valamint számos más egyesületet is a maga szolgálataiba állított, amelyek valamennyien, a Narodna odbranától, vezérelve és támogatva, az ő szellemében működnek. Állandó kölcsönhatás mellett ezek az egyesületek formálisan amalgamizálódtak, úgy hogy ma már tulajdonképpen valamennyien csak tagjai a Narodna odbrana testének.

Ilyenképpen a Narodna odbrana egész Szerbiára az agitációk sűrűn szőtt hálóját vetette ki, mellyel magához vonta mindazokat, akikben hajlandóság volt az ő eszméik számára.

Hogy a Narodna odbrana milyen szellemben működik, a hivatalos közleményeiből elegendő világossággal kiderül.

Alapszabályaiban kultur - egyesület mezében lép fel, amelynek csak Szerbia népességének szellemi és testi fejlődése és anyagi megerősítése fekszik szívében, de egyesületi orgánumban (lásd 2. melléklet) a Narodna odbrana leleplezi létének igazi és egyedüli okát, az ugynevezett „reorganizált programját“. És pedig:

A szerb népnek „fanatikus és fáradhatatlan munkáival“ azon ürügy alatt, hogy a monarchia „szabadságától és nyelvétől akarja megfosztani, sőt Szerbiát meg akarja semmisíteni“, „szent igazságot“ kell prédikálni: hogy elkerülhetetlenül szükséges Ausztria-Magyarország ellen, ez ellen az „első és legnagyobb ellenség“ ellen, „az irtó háborút puskával és ágyúval“ folytatni és a népet „minden eszközzel“ arra a harcra előkészíteni, amelyet „a leigázott területeknek felszabadítására, ahol kétnemzet elnyomott testvér nyög“, végre kell hajtani.

A Narodna odbrana „kulturális törekvései“ kizárólag ennek az eszmének szolgálatában állanak, nem egyebek, mint eszközök a nép szervezésére és nevelésére a monarchia ellen öhajtott megsemmisítő harcra.

Ugyanebben a szellemben működnek azonban a Narodna odbrana többi fiók-egyesületei is, amire a *Kragujevaci So-*

kol-egyesület szolgáljon például. (Lásd 3. melléklet.)

Miként a Narodna odbranánál, itt is katonatisztek, tanárok és állami tisztviselők állanak az élén.

Az a beszéd, amellyel Kovacevic örnagy egyesületi elnök az 1914. évi közgyűlést megnyitotta, teljesen elfelejt megemlékezni a tornázásról, ami pedig tulajdonképpen célja minden Sokol-egyesületnek és kizárólag a „*harcra való előkészítéssel*“ foglalkozik „*a veszedelmes, szivtelen, sóvárgó, kényelmetlen és mindent megzabáló északi ellenség ellen, amely szerb testvérek millióit fosztja meg szabadságuktól és joguktól és tart szolgaságban és láncokban*“.

Ennek az egyesületnek adminisztratív jelentésében a tárgyilagos fejtegetések egészen háttérbe szorulnak, csak jelszavait közlik „*az adminisztráció igaz céljainak*“, és pedig: *a nemzeti fejlődés előkészítése és „az elnyomott nemzet“ megerősítése a végből, hogy véghezvigye „még teljesítetlen programját, teljesítetlen munkáját“ és ama „nagy cselekedetet, amely a legközelebbi időben fog lejátszódni“; továbbá: „a Drinán túl lakó testvéreknek megszabadítása, akik a keresztrefeszítettnek fájdalmait szenvedik el*“.

Sőt még a pénztáros is felhasználja pénztári jelentését arra az intő szövegre, hogy „*sólymokat kell nevelni*“, akik képesek a „*még meg nem szabadított testvéreknek meghozni a szabadságot*“.

Epp úgy, miként a Narodna odbranánál a kulturtörökvések, a Sokol-egyesületeknél sem öncél a tornázás, hanem pusztán eszköz ugyanannak a propagandának szolgálatában, amelyet ugyanazzal a gondolattal, sőt majdnem ugyanazzal a szavakkal folytatnak.

Ha már most a Narodna odbrana a „népet“ a monarchia elleni megsemmisítő hadjáratra szólítja fel, nemcsak Szerbia népéhez fordul, hanem minden délszláv népekhez. Hiszen a Narodna odbrana felfogása szerint a monarchia délszláv területei „*leigázott szerb területeink*“ gyanánt szerepelnek (lásd 4. mellékletet is). Így tehát a monarchia délszláv hozzátartozói is vegyenek részt ebben a „nemzeti munkában“; így tehát a szerb határon túl is végezzék ezt az „egészséges, szükséges munkát“. A Narodna odbrana a monarchia területén is keresi erre a „szent harcra“ azokat a „köröket“, kiknek Obilic, Murad gyilkosa, szolgáljon a nemzeti áldozat készség utánzásra méltó példájával.

Abból a célból, hogy „a Szerbián kívüli testvéreket“ „a magánkezdeményezés munkájában való részvételre sarkalja, a Narodna odbrana élénk összeköttetést tart fenn a „határon túli testvérekkel“. Hogy milyen ez az összeköttetés, ezt az egyesületi orgánum nem mondja meg, valószínűleg azért, mive ez „az összmunka“ ama részéhez tartozik, amelyet „több okból nem szabad és nem lehet reprodukálni“.

Hogy milyen terjedelmes működésüknek ez az ága, abból a körülményből is felismerhető, hogy a Narodna odbranának ugy központi választmánya

mint egyes kerületi választmányai is külön szakosztályok fölött rendelkeznek „külsőügyek” számára.

A Narodna odbrana-nak és fiókjainak ez a „külsőügyi” működése rendkívül sokoldalú.

Ennek az agitációnak aránylag legkevésbé veszedelmes eszközei, mivel hatóságilag ellenőrizhetők, az előadások tartásával járó körutak, amelyeket a Narodna odbrana előkelő tagjai a monarchia délkeleti részein tesznek, ahol különböző egyesületekben nemzeti és kulturális kérdésekről beszélnek.

Ezen körutak alkalmul szolgálnak arra, hogy az előadást tartó egyének, kétértelmű, de a dolgokat ismerők előtt könnyen érthető szavakban és fordulatokban az egyesület tulajdonképpeni tendenciái szerint működhessenek.

Az ilyen kiküldöttek között előkelő helyet foglal el a szerb államnyomdának már többször említett igazgatója Dacic Zivojin, az a Dacic Zivojin, aki 1909 augusztus 8-án „felhívást” bocsátott közre a szerb néphez, amelyben Ausztria-Magyarországot Szerbia elenségének mondta és melyben a monarchia elleni harc előkészítésére buzdított. Dacic ismételtén tett agitációs körutakat az osztrák-magyar monarchia délkeleti részeiben. Egy ilyen előadás alkalmával Karlovciban (1912) a máskor tanusított óvatosságát elmellőzte és szinte állást foglalt „valamennyi szerb egyesítése mellett a közös ellenség ellen” s félre nem érthető célzásokkal Ausztria-Magyarországot tüntetve fel ezen ellenség gyanánt.

Inkább aggodalmat keltőbbek azok az összeköttetések, amelyeket a Narodna odbrana szellemében működő szerb testületek az érdek- és kulturközösség köpenve alatt a monarchiában fennálló egyesületekkel létrehozta, mert ezeknek az egyesületeknek kölcsönös küldöttségi vagy testületi látogatásai, amelyek nem állanak szigorubb hatósági ellenőrzés alatt, szerb részről mindenféle monarchiaellenes machinációkra használtatnak fel.

Igy például a Narodna odbranának a Sarajevo-i Prosvjeta-egyesület ismeretes ünnepére 1912 szeptemberében kiküldött delegátusa nem átalotta (lásd 6. melléklet) ez alkalommal titokban posnyák tagokat szerezni egyesülete számára. A kragujevaci Sokol-egyesület egyik képviselőjének erre az ünnepre való kiküldése a „boszniai testvérek” előtt az kellett, hogy jelentse: „nem fedkezünk meg rólatok: a Sumadija sólymainak szárnva még hatalmas”, sly gondolat, amely az intim érintkezés folytán bizonyára egészen más, az egyesület főntebb ismertett tendenciáinak megfelelőbb kifejezést nyer (lásd 3. melléklet). Ami pedig azokat az eseményeket illeti, melyek a Szerbiában megtartott ilyenfajta összejöveteleken lejátszódnak, ezek, igaz, a cs. és kir. hatóságoknak nem iuthatnak teljes bizonyos bázison tudomására, mert hiszen ilyen esetekben csak nehezen ellenőrizhető kémjelentések állanak rendelkezésünkre. Összefüggésben mindezzel még

lehet emlékezni a zágrábi diákoknak 1912 áprilisában Szerbiában történt látogatásáról, amely szerb részről hivatalos katonai fogadtatás rendezésével, sőt e diákok tiszteletére csapatoknak diszfolvonulásával oly szuggesztív tüntetéssé alakult, hogy a kragujevaci Sokol-egyesület adminisztrációnális jelentése elmondhatja, „ez az esemény a legközelebbi időben lejátszódnó nagy tetteknek kezdetét és csiráját jelenti”, „olyan csirát, amely meg fog énni, ha a néplelek még jobban felbuzdul”, „míg végre nem lesznek korlátok, amelyeket ne tudna lerombolni”.

Csak röviddel ezelőtt jutott a monarchia hatóságainak tudomására, hogy Szerbia Sokol-egyesületei a monarchiának néhány analog testületét arra szemelték ki, hogy velük egy eddig titokban tartott szövetségben egyesüljenek, amely szövetségnek iellege eddig még nincs egészen tisztázva, mert a vizsgálat ebben az ügyben ezidőszerint még tart. De az eddigi vizsgálat eredményéről is következtethető, hogy itt olyan utnak jutottunk nyomára, amelyen a szerb Sokol-egyesületek és barátaik felforgató tendenciáit beoltani szándékoztak a monarchia egyes elcsábított és félrevezetett csoportjaiba.

Ez a szélesebb rétegekre tervezett előkészítő propaganda jelentősége is háttérbe szorul azonban azzal a „külsőügyi munkával” szemben, amelyet a Narodna odbrana és barátai agitálása az egyes embereknél kifejt. Ez az a terület, ahol legszomorubb sikerei találhatók.

Titkos bizalmi férfiak és emisszáriusok a lázítás mérget a felnöttek körébe épp úgy heviszik, mint az itélőképességet nélkülöző ifjúságba.

Igy például, Pribicevic Milántól elcsábítva B. V., K. D., N. V. volt honvédtisztek és K. V. horvát-szlavon csendőrhadnagy a monarchia hadi szolgálatait aggasztó körülmények között elhagyták és Szerbiába vették utjukat, ahol időközben kétségtelenül nem egy reménységükben csalatkoztak és legálább részben arra gondolnak, hogy az általuk elárult honba visszatérjenek.

A Szerbiából Horvátország és Bosznia középiskoláiba bevitt agitáció számos annvira ismeretes, hogy nincs szükség példák felhozására. Kevésbé ismeretes azonban, hogy horvát és boszniai iskolákból súlyos fegyelmi vétségek miatt kizárt egyének Szerbiában tárt karokkal fogadtatnak, gyakran állami támogatásban részesíttetnek és a monarchia ellenségeivé neveltetnek.

A szerb iskolák a monarchiaellenes taneszközeikkel s tanáraikkal és tanítóikkal, akiknek nagyrésze a Narodna odbrana soraiból való, kétségtelenül alkalmas intézetek e fajta adeptusok nevelésére. Egy különösen figyelemre méltó, ilyen természetű esetet említünk fel itt, mint példát. Folyó évi március havában a pakraci (Horvátország) tanítóképző több növendékét sztrájk miatt kicsapták. Ezek Szerbiába mentek, ahol részben azonnal mint tanítók kaptak állást, részben pedig tanítóképző inté-

zetben nverték elhelyezést. E kicsabott diákok egyike, monarchiaellenes körökkel állván összeköttetésben, nyilvánosan kijelentette, hogy ő és emberei a főherceg-trónörökös boszniai tartózkodása idejében bizonyosságát fogják szolgáltatni annak, hogy Bosznia szerb ország. Furesa hatást kelt, hogy a krajnai szerb királyi kerületi prefektus, ezeknek az annvira kompromittált diákoknak köréből háromnak éppen Ferenc Ferdinánd főhercegnek boszniai tartózkodása idejében állított ki szerb utlevelet, amelyekben hamisan szerb állampolgároknak tünteti fel őket, jóllehet tudnia kellett, hogy Horvátországhoz tartoznak. Ezekkel az utlevelekkel felszerelve a három preparandista észrevétlenül a monarchia juthatott, ahol azonban felismerték és feltartóztatták őket.

Mindezzel azonban a Narodna odbrana „külsőügyi” működését távolról sem iellemeztük kimerítően.

Már hosszabb idő óta a cs. és kir. kormány konfidensek jelentéséből tájékozotva volt arról, hogy a Narodna odbrana az általa a monarchia ellen óhajtott háborút katonailag is előkészíti, amennyiben a monarchiában emisszáriusokat tart, akiknek bandaszokás szerint az lett volna a feladatuk, hogy ellenségeskedések kitörése esetén a közlekedési eszközöket és berendezéseket elpusztítsák és zavargásokat, nánikokat idézzenek elő (lásd 7. melléklet).

A sarajevo-i kerületi bíróság előtt 1913-ban Jastic Jovo és társai ellen kémkedés büne miatt indított bünyügyi eljárás (6. melléklet) ezeket a bizalmas értesítéseket megerősítette. Ma épp úgy, mint alapítása idején, a Narodna odbrana programjában, a bandaharc előkészítése a programban van s ehhez kiegészítésképpen kémkedés járul.

Igy a Narodna odbrana mai, u. n. „reorganizált programja” a valóságban már hōvített program: „az irtó hadiáratot” a monarchia ellen előkészíteni, sőt megindítani és aztán ismét a Narodna odbrana régi vörös zászlaját” bontani ki.

A monarchia ellen nyiltan és titokban táplált gyűlölségnek s az Ausztria-Magyarország elleni harcban minden eszközt megengedhetőnek tartó és a közönséges gyilkosságot mint leucélszerűbb eszközt ajánl agitációnak atmoszféráiból végre is Szerbia monarchiaellenes körének további hozzájárulása nélkül is, a terrorizmus eseteinek kellett beállaniok.

1912 június 8-án Jukic Lukas Zásrában Cuvai királyi biztosra rálótt, lövése folytán a kocsiiban ülő Hervoic báni tanácsos halálosan megsebesült. Menekülése közben Jukic lelőtte az egyik rendőrt, aki üldözőbe vette és két másik rendőrt megsebesített.

Mint a nyilvánosan lefolytatott tárgyalásból ismeretes, Jukic eszméiben rá lehet ismerni a Narodna odbrana által propagált tervek alapvető gondolataira. Ha Jukic már bizonyos idő óta merénylettervekkel foglalkozott is,

ezek mégis csak akkor értek meg, amikor 1912 április 18-án részt vett a zágrábi diákok belgrádi kirándulásán. A látogatók tiszteletére rendezett zajos ünnepségeken Jukic különböző személyiségekkel lépett érintkezésbe, akik a Narodna odbrana köréhez tartoztak és akikkel politikai beszélgetéseket folytatott. Néhány nappal később Jukic ismét Belgrádban volt és itt *egy szerb őrnagytól egy bombát kapott, egy társától pedig browning-pisztolyt*, amelylyel a merényletet végrehajtotta.

A Zágrábban talált bomba a szakértők véleménye szerint valamelyik arzenálban katonai célokra készült.

Még feledésbe se ment Jukic merénylete, amidőn 1913 augusztus 18-án *Dojic István*, aki Amerikából jött, Zágrábban merényletet követett el Skerlec báró királyi biztos ellen — egy olyan tett, amely az Amerikában élő délszlávoknak Szerbiából szervezett izgatásából eredt és — szintén a Narodna odbrana és társai „külügyi“ propagandájának műve.

A szerb Dimitrijevic által írott és Chicagóban kinyomott „*Natrag u staro ogujiste vase*“ című röpirat az Ő felsége ellen intézett mértéktelen kirohanásaival, valamint a monarchia szerbjeihez intézett azon felszólítással, hogy felszabadításuk céljából vándoroljanak haza Szerbiába, bizonyítja, hogy ezt a propagandát is Szerbiából irányították és ez párhuzamban áll azzal a propagandával, amelyet Szerbiából plántáltak a monarchia területére.

És alig egy esztendővel később Zágráb ismét színhelye volt egy ezuttal nem sikerült merényletnek.

Folyó évi május 20-án Schäffer Jakab a zágrábi színházban merényletet kísérelt meg Skerlec báró ellen, de utolsó pillanatban egy rendőrtisztviselő ebben megakadályozta. A vizsgálat megállapította, hogy összeesküvéssel van dolgunk, amelynek lelke *Hercigonja Rudolf*. Hercigonjának és öt vádlottársának vallomásából kiderült, hogy ez a merénylet is Szerbiából indult ki.

Hercigonja, aki részt vett egy a Jukic kiszabadítására irányuló nem sikerült kísérletben, Szerbiába menekült (1912 október), ahol *Jaksic Marojan* cinkostársával együtt komitácikkal és a Narodna odbrana tagjaival érintkezett. Mint oly sok esetben, amidőn a fiatal lelkelettel tul vannak hevítve a politika kérdéseivel való *tulon-tul* korán történő foglalkozás révén, ennek a korrumpáló közlekedésnek eredménye ezuttal is vészthozó volt. Hercigonja azzal a Belgrádban hirdetett dogmával tért vissza, hogy Ausztria-Magyarország délszláv országait a monarchiától el kell szakítani és a királysággal egyesíteni. Azon felül abban a körben, ahol ott megfordult, azt a tanítást szívta magába, hogy erre a célra a monarchiának magas állásu személyiségei és vezető politikusai ellen merényletek keresztülvitelére kell törekedni, mert csak ezzel az eszközzel lehet célt érni.

Ebben az értelemben hatott Hercigonja Zágrábban barátaira, akik közül

néhányat megnyert eszméi számára. Terveinek előterében a *Ferenc Ferdinánd főherceg* trónörökös elleni merénylet elkövetése állott.

Néhány hónappal korábban Aljinovic Luka ellen folytattak felségáruló propaganda miatt vizsgálatot. E vizsgálat folyamán három tanu azt vallotta, hogy Aljinovic előttük kijelentette, hogy 1913-ban Belgrádban propaganda célokra, speciálisan azonban arra, hogy *Ferenc Ferdinánd főherceg* ellen merényletet kövessen el, a Narodna odbranától 100 dinárt kapott; hasonló összeget kapott egy titkos diák egyesülettől is.

Látható, hogy a Narodna odbranának és a vele egyező gondolkodásuaknak bűnös agitációja a legutóbbi időben mennyire a főherceg-trónörökös személyére koncentrálódott.

Mindezekből a megállapításokból arra a végkövetkeztetésre lehet jutni, hogy a Narodna odbrana a körülötte csoportosuló monarchiaellenes szerb körökkel elérkezettnek látta azt az időpontot, amidőn az általa terjesztett tanok tettekkel megvalósíthatók.

Figyelemre méltó azonban, hogy mindig megelégedett azzal, hogy ezeket a tetteket *kezdemenyezze* és ott, ahol ezek a kezdeményezések termékeny talajra hullottak, *rendelkezésre bocsátotta a megvalósításra szükséges anyagi segédesszközöket*, a tett propagandájának *egyetlen veszedelmes szerepét* azonban *kizárólag az általa fölzigatott és félrevezetett monarchiabeli ifjuságra hárította*, amely egészen egyedül kénytelen viselni ennek a szomeru „hősieségnek“ súlyát.

A június 28-iki mélyen elszomorító merénylet keletkezésének történetében ennek a machinációnak valamennyi vonását megtalálhatjuk (8. melléklet).

Princip és Grabez típusai a Narodna odbrana eszméitől már az iskolában megmérgezett ifjuságnak.

Princip Belgrádban, az ilven eszmékkel megtelt diákok körében forogva, merényletterveket kovácsolt Ferenc Ferdinánd főherceg-trónörökös ellen, aki ellen akkor az anektált tartományokba tett utia alkalmából Szerbia monarchiaellenes elemeinek gyűlölete különös nagy fokra hágott.

Vele társult az ugyanabban a körökben forgó *Cabrinovic*, akinek változó, radikális forradalmi nézetei — a saját vallomása szerint — a belgrádi környezetének és a szerb lapok olvasásának hatása alatt ugyanabba a monarchiaellenes és a cselekvés propagandájához háló irányzatba szorítottak.

A már meglevő diszpozíciói folytán Grabez is áldozatul esett ezen milieunek, amelybe csak később került.

Bármennyire feilődött is ezen összeesküvés ügye és bármily szilárd lett légyen is az összeesküvők elhatározása, hogy a merénylet végrehajtásához fogjanak, mégis, sohasem került volna a sor a merényletre, ha nem kerültek volna, épp úgy, mint a Jukic esetben, emberek, akik az összeesküvőknek rendelkezésekre bocsátották volna a merénylet elkövetésére szolgáló eszközo-

ket. Mert Princip is, Cabrinovic is kifejezetten megerősítik, hogy a szükséges fegyverük épp úgy hiányzott, mint a pénz, hogy ezeket megszerezhessék.

Érdekes, hogy az összeesküvők hol próbálták szerszámjaikat megszerezni. *Privevic Milan* és *Dacic Zivojen* a Narodna odbrana e két vezető embere voltak az elsők, akikre mint biztos segítő társakra gondoltak, nyilván azért, mert a merényletre vágyók körében már hagyománnyá vált, hogy a gyilkoló eszközöket a Narodna odbrana e képviselőitől kapiák. A véletlen, hogy ez a két férfiú a kritikus időben nem volt Belgrádban, meghiusította ugyan e tervet, de Princip és Cabrinovic azért nem jutottak zavarba: más segítséghez fordultak, ahhoz a bizonyos *Ciganovic Milan*-hoz, egy volt komitácsihoz, aki most a szerb vasutigazgatóság tisztviselője Belgrádban, szintén a Narodna odbrana aktiv tagja és aki ezen egyesület történetében először 1909-ben tűnik fel, mint a cuprijai banda iskola növendéke (5. melléklet). Princip és Cabrinovic nem is csatlakoztak várakozásukban, mert Ciganovictól nvombar megkapták a kért támogatást.

Ciganovic és barátja, a már többször megnevezett *Tankosic Voja* szerb kir. őrnagy, ki szintén a Narodna odbrana vezéreinek egyike és 1908-ban a cuprijai banda iskola vezetője volt (5. melléklet), álltak mint szellemi vezetők az összeesküvés élére s azt az egész monarchiaellenes mozgalom erkölcsi kvalitására szerfelett jellemző módon min magától érthető dolgot, támogatták. Csak egy halvány aggodalmuk volt — az, hogy a három összeesküvő talán nincs szilárdul elhatározva arra, hogy a tettet elkövetni merje — de ezt az aggodalmukat a saját szuggesztív erejük oszlatta el. Ekkor azután minden segítségre készen állottak. Tankosic a browningot bocsátott rendelkezésükre lőszerrel és utipénzzel: hat kézi gránát a szerbiai hadsereg készletéből származó, egészítette ki a felszerelést: Olv fegyverzet, amely összeállítására eredetere nézve a Jukic esetre emlékeztet. Tankosic, aggodva az akció sikeréért, elrendelte az összeesküvőknek lövésben való kiképzését: egy oly feladat, amelyet Ciganovic az ismeretlenségével végzett el. Különös, senkitől se kért gondoskodást fejtettek, hanem azon Tankosic és Ciganovic az összeesküvés titokban tartására nézve ciánkálit bocsátottak a vállalkozók rendelkezésére, azzal az utasítással, hogy a merénylet befejeztével öngyilkossággal követhessenek el. A gondoskodásnak olyan aktusa ez, amely elsősorban a saját érdekükben állott, mert a titok megővése azon csekély veszedelmektől megóvta volna őket, amelyeket a vállalkozás folytán magokra kellett volna venniük. *A biztos hald az ő csáhitásu áldozatai részére és a teljes biztonsá maguk részére: ez a Narodna odbrana már ismert jelszava.*

Hogy a merénylet végrehajtását lehetővé tegyék, a bombákat és a fegyvereket észrevétlenül Boszniába kelle-

csempészni. Itt is Ciganovic lép fel, mint segítőtárs: pontos utvonulat ir elő az összeesküvők számára és Boszniába való belopódzásukra nézve a szerb határhatóságok támogatását biztosítja. Az a mód, mellyel ezt a Princip által is „titokzatosnak” mondott szállítást szervezték és végrehajtották, kétségtelessé teszi, hogy ez egy jól előkészített és a Narodna odbrana titkos céljai részére gyakran használt csempész út volt. A sabaci és loznici határkapitányok közigazgatási aparátusokat e célra oly természetszerűleg és oly biztonsággal bocsátották rendelkezésre, hogy eljárásuk csak a megszokottságból eredhetett. Ez a komplikált rendszerű, titokzatos szállítás surlódás nélkül sikerült, mert az érdekelt személyek,

mintegy varázsütésre, mindig megjelentek, ha kellett. A szerb hatóságok, anélkül, hogy az éretlen diákok a külföldös utazásának célja iránt tudakozdottak volna, a volt komitácsi és alárendelt állású vasuti tisztviselő Ciganovic utasítására az apparátust simán működtették. Nem is kellett nagyon kérdezősködniök, a nyert utasításokból világos volt előttük, hogy itt ismét a Narodna odbrana egy „misszióját” kellett teljesíteni. A bombák és revolverek egész arzenáljának látása Grbic pénzügyvörből is csak jóakaratu helyeslő mosolyt váltott ki, ami nyilván elég biztonviték amellett, hogy ezen az uton mennivre megszokott dolog volt az ilyenü csempészet.

Sulyos vétket vállalt magára a kir.

szerb kormány, amidőn mindezeknek a megtörténtét megengedte.

A szomszéd Ausztria-Magyarország iránt való baráti viszony ápolására kötelezett ez a kormány megengedte sajátjának, hogy a monarkia elleni gyűlöletet terjessze; megengedte, hogy területén szervezett egyesületek magasrangú tiszték, állami tisztviselők, tanítók és bírák vezetése alatt a monarkia ellen, nyilvános kampányt vezessen, a mely Ausztria-Magyarország polgárainak forradalomra való lázítását célozta; nem akadályozta meg, hogy katonai és polgári igazgatásában részes, erkölcsi korlátokat nélkülöző férfiak a közleki ismeret annyira megmérgezzék, hogy ebben a harcban közönséges orgyilkosság tűnik fel a legiobb fegyverül.

Az emlékirathoz csatolt melléletek.

1. számú melléklet.

Szerb sajtóvélemények.

a) A „Politika” 1910. augusztus 18-án, Ő császári és apostoli királyi Felvétele 80. születésnapja alkalmából *Zerajic Bogdán*nak, aki két hónappal azelőtt Varesanin báró, boszniai tartományfőnök ellen merényletet követett volt el, nagy *arcképét* közölte. A kíséző cikk ezeket mondja: „Két hónappal ezelőtt (ő-naptár szerinti) június 2-án, éppen a bosznia-hercegovinai tartománygyűlés megnyitásának napján egy szerb fiatal ember, Zerajic Bogdán diák, Sarajevóban Varesanin Marian tábornoknak, Bosznia és Hercegovina tartományi főnökének megölését kísérelte meg. Őt lövést tett Zerajic erre a renegátra, aki a rakovici híres népfelkelés alkalmával saját édes testvérei vérének ontásával biztosította magának karrierjét; különös véletlen következtében *nem sikerült* neki őt megölnie. Azután a *bátor és önértékes Zerajic* a hatodik és utolsó golyót saját fejébe lötte és menten holtan roskadt össze. Bécsben nagyon jól tudták, hogy a merényletet Zerajic nem azért követte el, mert orosz és forradalmi iratokat olvasott, hanem elkövette mint *egy oly népnek nemes saria, aki ezen a véres módon akart tiltakozni az idegen uralom ellen*. Ezért az egész ügyet minél gyorsabban elakarták tussolni és szólasuk ellenére kerülni akarták az aféért, *mely a boszniai és hercegovinai sztrák kormányzatot csak még inkább ompromittálta volna*. Bécsben azt kiánták, hogy Zerajic emléke elenyvesség és merényletének semmi jelentőség ne tulajdoníttassék. De éppen a halott Zerajictól való félelemmel és azal a tilalommal, hogy nevét Boszniában és Hercegovinában sehol se emleessék, azt érték el, hogy nevét a nép mint egy szentét emlegeti, éppen ma, aug. 18-án, talán inkább, mint valaha.

A mai napon mi is gyertyát gyújtunk a sirján és ezt kiáltjuk:

„Tisztelet Zerajicnak!”

Ezután a következő tartalmu költemény következett:

„Bosznia él, még nem halott,
Hiába temettétek el a testét;
Még tüzet okád a leláncolt áldozat,
Még nincs idején a halotti ének.
Sátáni kézzel kapartátok fel a gödröt
De az élő halott nem száll le a sirboltba;
Hallottad-e császár, a revolver vilámlásában
Mint süvitének a te trónod felé az ólomgolyók?
Nem rabszolgák ezek, a dicső szabadság ez,
Amely a leigázott merész kezéből világít!
Mit remeg úgy e szörnvi Golgotha?
Péter rántott kardot Krisztus ótalmára.

Keze elernyedte, de a vérből
Bátor kezek ezrei fognak kelni;
Ez a lövés csak az első hírnöke volt
A Golgotha kínjai utáni dicső Husvétnek”.

b) 1910. évi október 8-án, Bosznia és Hercegovina annexiójának évfordulóján a „Politika” és a „Mali Journal” — az utóbbi fekete szegéllyel jelent meg — Ausztria-Magyarország ellen élesen támadó cikkeket közöltek. Európának meg kell győződnie — írták — *hogy a szerb nép még mindig a revanche-ra gondol. A revanche napjának jönnie kell; ezt biztosítják a Szerbia haderejének szervezését célzó lázas törekvések, s a szerb népnek a szomszédos monarkia elleni hangulata és gyűlölete*. Ugyanebből az alkalomból a „Samouprava” 1910. október 9-én ezt írja: „Szidalmak és zavargások nem alkalmas eszközök az igazi hazafiasság kifejezésére. Csak csendes és méltó munka vezet célhoz.”

c) 1911. ápril. 18-án a „Politika” ezt írja: „Néhány cinikuson kívül Szerbiá-

ban senki sem látná szívesen, ha Péter király Bécsbe vagy Budapestre utaznék. Bosznia és Hercegovina annexiója által egyszer s mindenkorra megsemmisített a Szerbia és Ausztria-Magyarország közti barátság lehetősége. Ezt érzi minden szerb.”

d) A „Beogradske Novine” 1911. április 18-án ezt írja: „A legtöbb kormányfériu helyteleníti Péter királynak Ferenc József császárhoz tervezett utazását. A felháborodás vihara, amely a király ezen utiterve miatt az egész szerbségen erőt vett, teljesen érthető.”

e) A „Mali Journal” 1911. április 18-i számában ezt írja: Péter királynak Ausztria-Magyarország uralkodójánál való látogatása az egész szerbség megsértése volna. Ezen látogatás által Szerbia elvesztené a Piemont-szerephez való jogát. Szerbia érdekeit soha sem fedhetik Ausztria érdekei.”

f) 1911. április 23-án „Politika”, a „Mali Journal”, a „Tribuna”, a „Beogradske Novine” és a „Vecernje Novosti” Péter királynak a bécsi udvarnál teendő látogatása tervéről ezt írják: Szerbia és Ausztria-Magyarország között barátság soha sem létezhetik. Péter király tervezett útja e szerint Szerbiára nézve „gyalázatos kapitáció”. „Szerbia megalázása”, „mindazon büntetteknek és gáztatásoknak ünnepélyes szentesítése volna, amelyeket Ausztria-Magyarország Szerbia és a szerb nép ellen elkövetett.”

g) 1912. április 18-án a „Trgovinski Glasnik” „Ausztria szétbomlása” című cikkében ezt írja: „Ausztria-Magyarország minden irányban bomladozik. Ami a Dunán és Száván túl történik, az már nem német, magyar, cseh vagy horvát válság, az általános osztrák válság, a dinasztjának magának a válsága. Mi szerbek megelégedéssel szemlélhetjük a dolgoknak Ausztriában ily irányban való fejlődését.”

h) A „Balkán” „Albánia határai” című cikkében Ausztria-Magyarországot ekként támadja: Ha Európa ilyen győze arra, hogy Ausztriát megállásra bírja,

akkor Szerbia és Montenegro fogják ezt megtenni. odakiáltva Ausztriának: „Megállj! Tovább nem megy! Ausztria-Magyarország és Szerbia között a háboru elkerülhetlen. Mi szét daraboltuk a török birodalmat. mi szét fogjuk darabolni Ausztriát is. Egy háborut elvégeztünk, most egy második háboru előtt állunk.“

i) A „Vecernie Novosti“ 1913. április 22-én felhívást intéz a szerb utazó közönséghez és a szerb kereskedőkhöz, hogy *bojkottálják* a Dunagőzhajózási társaságot. Senki se utazzék ugymond — ezen osztrák társaság hajóival, senki se szállítsassa ezekkel áruit. Mindazokat, akik ezt teszik, *egy bizottság pénzbírságokkal fogja büntetni. A pénzek a komitácsi-pénztárba folynának, amely az Ausztriával való jövődi háboru céljainak szolgál.*“

k) A „Tribuna“ 1913. május 26-i száma abból az alkalomból, hogy Ausztria-Magyarország birtokába vette Ada Kaleh szigetét, így ír: „A fekete-sárga büdös Ausztria ismét rablótrükköt hajtott végre. Tolvaj ő, aki, ha nem lophat pénz, megelégszik egy dinárral is.“

l) 1913. június 10-én, azon merényletnek évfordulóján, amelyet Luka Jukic diák a zágrábi királyi biztos ellen követett, a szerb lapok cikkekben emlékeznek meg ezen évfordulóról. A „Pravda“ többek közt ezt írja: „Lelkünk legmélyéből fájlalnunk kell, hogy nem mindenki úgy tett, mint a mi Jukicunk. Jukicunk nincs többé, de megvan a gyűlöletünk, megvan a haragunk. Ma tíz millió Jukicunk van. Szilárdul meg vagyunk győződve, hogy Jukic cellájának ablakából nemsokára meg fogja hallani a szabadság utolsó árszudorrenését.“

m) A „Mali Journal“ 1913. október 7-dikén vezető cikkelyben megtagadja Ausztria-Magyarországtól a létiosultságot és felhívja a szláv nemzetiségeket, hogy támogassák a támadó harcot, a melyre Szerbia készül.

n) A „Piemont“ 1913. október 8-i számában, az annexió évfordulóján, így ír: „Ma öt éve, hogy egy császári dekrétum a habsburg jogar szuverenitását kiterjesztette Bosznia és Hercegovina felé. Azt a fájdalom, amelyet e napon a szerb népnek okoztak, még évtizedeken át fogja érezni a szerb nép. *Megszégyenítve és megsemmisítve nyögött kétségbeesésben a szerb nép. A nép bosszút esküszik, hogy egy hősiesség lépéssel a szabadsághoz jusson.* Ez a nap életre keltette a már elszunnyadt energiát és az ismét életre kelt hősiesség nap a szabadságot fogja keresni. Ma, amikor a régi szerb országokat szerb sirok díszítik, a mikor a macedóniai és ó-szerbiai harmezőket szerb lovasság kereste fel, a szerb nép, elvégezvén feladatát a délen, az ellenkező oldal felé fordul, ahonnan a szerb testvér nyögését és sirását hallja, ahol az akasztófa tanvázik. Szerb katonák, akik ma Dusán birodalmában azokkal az albánokkal, akiket ellenünk nevez az állam látított fel, amely Boszniát és Hercegovinát vette el tőlünk, ma fogadalmat tettek, hogy a „második Törökország“ ellen, épp úgy fog-

nak eljárni, mint ahogy Isten segédelmével a Balkáni Törökország ellen eljárta. Ezt a fogadalmat teszik s *remélik, hogy a boszu napja közeledik. Egy Törökország eltűnt. A jó szerb Isten majd megadja, hogy a „második Törökország“ is eltűnik.*

o) A „Mali Journal“ 1913. november 4-én ezt írja: Az Ausztria-Magyarországhoz való minden közeledésre irányuló törekvés a szerb nép elárulásával egyértelmű. Szerbiának számolnia kell a ténnyel és mindig azt kell szem előtt tartania, hogy Ausztria-Magyarország *legveszedelmesebb ellensége, amely ellen harcolni minden szerb kormány legszentebb kötelessége kell, hogy legyen.*“

p) A „Pravda“ 1914. január 14-én így ír: „Ujévi kívánságaink első sorban *még fel nem szabadított, idegen rabslólgaság járma alatt sóhajtozó testvéreinknek szólnak.* A szerbek legyenek kitaratók. Kossovo után Kumanovo következett és *diadalmenetünk még nincs befejezve.*“

q) A „Novosti“ 1914. január 18-án a boszniai vizszenelés képét közölte ezen szöveggel: „Olván helveken is, *amelvek idegen járom alatt nyögnek,* megörzik a szerbek szokásaikat, míg őket a szabadság napja lelkes örömben meg nem találja.“

r) 1914. januáriusában a „Zastava“ bevallja: „*Szerbia Ausztria-Magyarország szerbjeit forradalomra buzdítja.*“

s) A „Mali Journal“ 1914. március 9-dikén ezt írja: Szerbia sohasem *feleltheti el* Ferenc Ferdinándnak kardesörtetését a Szkutari-ütev alkalmából.“

t) 1914. április 4-én a „Zastava“ ezt írja: „Azok az osztrák államférfiak, a kik csak a *gyűlölet politikáját,* csak bürokrata politikát gyakorolnak, nem pedig messze kiható politikát. önmaguk készítik elő államuk elenyésztését.“

u) A „Pravda“ 1914. április 8-án így ír: *Ausztria elvesztette létiosultságát.*“

v) A *husvétii számokban* (1914. április hava) az összes szerb lapok annak a *reménynek adnak kifejezést, hogy a még fel nem szabadított, leigázott, elnyomott testvérek is nemsokára örömteljes feltámadást fognak ünnepelni.*“

w) A „Tribuna“ 1914. április 23-án így ír: „A pacifisták új ielszót találtak ki: „Európa hazafiságának“ ielzavát. Ezt a programot azonban csak akkor lehet megvalósítani, ha *Ausztria felosztásra kerül.*“

x) A „Mali Journal“ 1914. május 12-én ezt írja: „*Amit a mozgáletben hün'tennek hívnak, annak Ausztriában politika a neve. A történelem egy szörnyeteg ismer és e szörnyeteg neve: Ausztria.*“

Lapunk az államvasutak pályaudvarain és minden nagyobb dohánytözsdeben kapható. — Mutatványszámot kívánatra mindenkinek szívesen küldünk.

2. sz. melléklet.

Kivenat a „Narodna odbrana“ egyesület központi bizottsága által kiadott hasonló című egyesületi közlönyből. (Narodna odbrana, izdanje, tredisnog odbora narodna odbrane. Belograd, 1911. Nova stampajira „Davidovic“, Decanska ulica br. 14, Liub. Davidovica)

Rövid bevezetés mindenekelőtt arra utal, hogy ez a röpirat „a Narodna odbrana összes munkálkodásának nem teljes, kimerítő tükre, mert több okból nem szabad lenni és nem lehet az.“

Ez az irat három részre oszlik, amelyek eiseje 14 fejezetből áll és programmszerű a második rész, az egyleti tevékenységről szóló jelentés és a harmadik rész példák sorol fel a hasonló külföldi egyesületek szervezésére nézve.

Az I. fejezetben, amely az első Narodna odbrana keletkezéséről és működéséről szól megjegyzi, hogy ezt az egyesületet a Szerbiában Bosznia és Hercegovina annektálása következtében keletkezett népmozgalom alkalmából a következő célokkal alapították

1. A nemzeti érzés emelése, buzdítása és szilárdítása.

2. Önkéntesek nyilvántartása és gyűjtése.

3. Önkéntes egységek alakítása és ezeknek fegyveres akcióra való előkészítése.

4. Önkéntes adományoknak, pénznek és más szükségleteknek gyűjtése a feladatok teljesítése céljából.

5. Egy külön felkelő csapat (Komité) szervezése, felszerelése és begyakorlása, mely külön és önálló hadviselésre van rendeltetve.

6. Akció kifejtése avégett, hogy a szerb nép minden más irányban is megvédelmeztesse.

Ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy a annexiónak a nagyhatalmak által történelmi elismerésével az egyesület e munkájának majdnem véget vetettek, ezért az egyesület fennálló szervezetének megtartása mellett programot újraszervezéséhez és új munkához fogtak, hogy hasonló alkalom ismétlése esetén „a Narodna odbrana régi, vörös hadi lobogóját ki lehessen újra botlani.“

A II. fejezetben, amely „A mai új Narodna odbranáról“ szól, mindenekelőtt elmondják ki: „az annexió idején azt a tapasztalatot tették, hogy Szerbia nincs elkészülve arra a harcra, amelyre a viszonyok rákényszerítik, s hogy ez a harc, amelyet Szerbiának vállalni kell, sokkal komolyabb és súlyosabb, mint aminőnek gondolták volna az annexió csak egyike volt azon csapásoknak, amelyekkel Szerbia ellenségei országra sujtottak, ezt számos más csapás előzte meg és számos más követni is fog. Nehogy egy újabb megrohanás Szerbiát érjen, oly készületlenül érje, szüksége van arra, hogy elkészüljön, hogy dolgozzék“. Ennek a nép legszélesebb rétegeiben teljesíteni „munkának“ céljával „a nép előkészítését a harcra“ jelölik meg „a nemzeti munka minden irányában, s a mai idő követelményeinek megfelelően“ és erre szolgáló eszközök gyanánt kiemelik „a nemzeti öntudat erő-

tését, testgyakorlatokat, a gazdasági és egészségi jólétet, a kultura emelését stb." — „amennyiben ezen a téren az állam mellett az egyén és társadalom működhet és működni kell.”

A III. fejezet, „A három főfeladat”, arra való utalással kezdődik, hogy az annexió megtanított arra, hogy a nemzeti öntudat Szerbiában nem olyan erős, mint aminőnek lennie kellene egy olyan országban, amely a maga 3 milliós kis részével reménye és támasza 7 millió járom alatt nyögő szerbnek. Az egyesület első feladata ennélfogva a nemzeti öntudat megerősítése. Második feladata testgyakorlatok folytatása, a harmadik ennek a sportbeli tevékenységnek igazi értékelése.

A IV., „A lövészeti ügyről” szóló fejezetben a lövésben való jó kiképzésnek értékét emelik ki, különösen a szerb viszonyok szempontjából, mivel ott a katonai kiképzés csak hat hónapig tart. Ezek a fejtegetések a következő mondatban csúcsosodnak ki:

Egy új csapásnak, mint a minő az annexio volt, új Szerbiának kell elébe állnia, ahol minden szerb a gyermektől az agastyánig lövész.”

Az V. fejezet, amely a „Narodna odbrana viszonyát a Sokolsághoz” tárgyalja, egy az államok erőfeltételeiről szóló általános kulturpolitikai elmefuttatással kezdődik. — Itt utalás történik Törökország hanyatlására és ezzel kapcsolatosan a következőket mondják:

„A régi törökök délen lassankint eltűnnek és népünknek csak egy része szenved uralmuk alatt. De új törökök jönnek északról, borzasztóbbak és veszedelmesebbek, mint a régiek. Kulturális szempontból és közgazdaságilag erősebben törnek ellenünk északi ellenségeink. Meg akarnak fosztani bennünket szabadságunktól, nyelvünktől, össze akarnak törni bennünket. Az elkövetkezendő harcnak előjelei érezhetők. A szerb nép a lenni vagy nem lenni kérdése előtt áll.

„Mit akarunk előadásainkkal”, a címe a VII. fejezetnek, amelynek leglényegesebb tartalma a következő: „A Narodna odbrana előadásokat rendezett, amelyek többé-kevésbé agitációs előadások voltak. Kifejtették új munkánknak programját. Minden előadásunk az annexióról beszélt, a régi Narodna odbrana munkájáról, és az újnak feladatairól. Az előadások sohasem fognak megszűnni agitációs előadások lenni, mindinkább az egyes szakok szerint fognak kifejlődni s társadalmi és nemzeti életünknek valamennyi kérdésével foglalkozni.”

A VIII. „Az asszony működése a Narodna odbranában”, IX. „A részletmunka” és a X. „A társadalom újjászületése” című fejezetekben a Narodna odbrana feladataira való utalással az egyesületi működésnek előkészítéséről és behatódóbbá tételéről, valamint az egyének, a nép és az állam regenerálásának szükségességéről van szó.

A XI. fejezet, „Új Obolicek és Singjelic

cek”*) bevezetőben a következőket mondja:

„Tévedés azt állítani, hogy Kossovo volt és elmúlt. Mi Kossovo kellős közepén vagyunk. Mai Kossovunk a sötétség és tudatlanság, amelyben népünk él. Az új Kossovo többi oka az északi és nyugati határon él: a németek, osztrákok és svabák, akik a mi szerb és szláv délünk ellen elő akarnak nyomulni.”

Ezzel kapcsolatban Obilic és Singjelic hőstetteire való utalással rámutat a nemzet szolgálatában való önfeláldozásra és ezeket mondják: *„A nemzeti munka áldozatokkal van egybekötve, nevezetesen Törökországban és Ausztriában, ahol ilyen munkásokat a hatóság üldöz s a börtönbe és a bitófára viszi őket. A sötétség és tudatlanság elleni harcban is szükség van ilyen hőökre. A „Narodna odbrana” nem kételkedik, hogy a svabák és egyéb velünk szembekezdülő ellenségek ellen fegyverrel és ágyúval folytatott harcban a mi népünk a hőökhöz egész sorát fogja állítani. De a Narodna odbrana ezzel nincsen melegegedve, mert a mai úgynevezett békés viszonyokat is háborúnak tekinti és e mai harc számára, amelyet Szerbiában és a határon túl folytatunk, szintén hőöket követel.*

A „testvérekkel és barátokkal való összeköttetésről” szól a XII. fejezet, amelynek leglényegesebb tartalma a következő mondatokba sűrithető:

„A Narodna odbrana főfeladatai közé tartozik, közeli és távoli, a határon túl lakó testvéreinkkel és a világon levő többi barátunkkal való összeköttetés. Ezen a szón „nép” a Narodna odbrana egész népünket érti, nemcsak a szerbiait. Reméli, hogy az általa Szerbiában teljesített munka a Szerbián kívül élő testvéreknek buzdításul fog szolgálni a magánkezdeményezés munkájában való élénkebb részvételre, hogy erős szerb Narodna odbrana megteremtésével egyúttal végbemenjen a mai új föllendülés valamennyi szerb területen.”

„Két fontos feladat” a címe a XIII. fejezetnek, amely kifejti:

„Amidőn azon az állásponton állunk, hogy Bosznia és Hercegovina annexiójával teljesen kiderült az országaink ellen északról történő előrenyomulás, a Narodna odbrana fölisemri és a nép előtt megnevezi Ausztriát, mint első és legnagyobb ellenségünket.” Ezt a munkát, t. i., hogy Ausztriát a szerb nép előtt, mint legnagyobb ellenséget tüntesse föl az egyesület, a következő fejtegetések szerint egészséges, szükséges feladatnak, alapkötelességnek tekinti. Azután így folytatja a brosura: „Valamiképpen egykor a törökök délről keltek elenünk, úgy ma Ausztria tör ellenünk északról. Ha a Narodna odbrana az Ausztriával való harc szükségességét pre-

*) Obilic (Kobilic is) Milos — a szerb tradíció szerint — a rigómezei ütközet után a török táborba lopódzott és meggyilkolta ott Murad szultánt (Kállay: „A szerbek története”, I. köt.) Singjelic Stephan, resarai knez, a szerb fölkelés idejében (1807—1810.) játszott szerepet. 1809-ben Singjelic a csagari redoutot védelmezte és mivel a tuleróval nem birt, övéinek egy részét, számos törököt és önmagát állítólag a levegőbe röpítette. (Kállay: „A szerb fölkelés története.”)

dikálja, nemzeti helyzetünk szent igazságát prédikálja.”

A gyűlölség, amely e propaganda révén Ausztria ellen keletkezik, kétségtelenül nem cél, hanem természetes következménye annak a munkának, amelynek célja az önfenntartás. Ha e közben az Ausztria elleni gyűlölség kicsirázik, úgy Ausztria az, amely eljárásával ezt a gyűlölséget elhinti s ez az eljárás kényszeríti ki a „harcot” Ausztria ellen a kiirtásig.”

A nemzeti eszme modern felfogásának dicsérete után megjegyzik, hogy a „felszabadítás és egyesítés” megbeszélésénél tulsokat dolgoznak frázisokkal. A népnek meg kell mondani:

„Leigázott szerb területeink felszabadítása és Szerbiával való egyesítése a mi urunk, a mi kereskedőnk, a mi parasztunk számára szükséges a kulturának, a kereskedelemnek fundamentális szükségletei miatt, a kenyér és a terület miatt. Ennek felismerése után a nép nagyobb áldozatkészséggel fog hozzájárulni a nemzeti munkához. Népünknek meg kell mondani, hogy Bosznia szabadsága az ő számára szükséges, nemcsak az ott szenvedő testvérek iránti részvétből, hanem a kereskedelem és tengerrel való összeköttetés szempontjából is.

A Narodna odbrana „két feladatát” azután még egyszer összefoglalják a következő végső mondatban:

„Amellett a feladat mellett, hogy megmagyarázza a népnek az Ausztria részéről fenyegető veszedelmet, a Narodna odbrának fontos feladata még az is, hogy a szent nemzeti emlékek teljes megőrzése mellett a nacionalizmusnak ezt az új, egészséges és következtetéseiben hatalmas felfogását és a felszabadítás és egyesítés céljából szükséges munkát a nép közé vigye.”

A XIV. végső fejezet a szerb kormányhoz és néphez intézett felszólítással végződik hogy minden eszközzel készüljön a harcra, „amelyet az annexio előre megmutatott.”

A következő mondatban azután a Narodna odbrana működését még egyszer rekapitulálják:

„Midőn a Narodna odbrana időszerűen, a változott viszonyoknak megfelelően működik s emellett valamennyi, az annexio idejében teremtett összeköttetést fenntart, ma is ugyanaz, ami az annexio idején volt. Ma is odbrana (védelem), ma is Narodna (a népé). Ma is zászlaja köré gyűjti Szerbia állampolgárait, miként ide gyűjtötte őket az annexio idejében. Akkor háborúért kiáltoztak, ma a munkáért kiáltanak, akkor meetingeket, tüntetéseket, önkéntes bizottságokat, puskákat és bombákat követeltek, ma a csöndes fanatikus, fáradhatatlan munkát és újra csak a munkát követelik a feladatoknak és kötelességeknek abban az irányában, amelyet megmutattunk, mint a puskával és ágyúval való harc előkészítését, azét a harcét, amely be fog következni.”

A Narodna odbrana szervezetről ez a brosura és az egyesület évi jelentése a következő adatokat tartalmazza:

„Belgrádban székel egy központi választmány, amely a Narodna odbrana valamennyi ügyét intézi. Ennek a Narodna odbrana valamennyi más választmánya

alája van rendelve. A központi választmány *négy osztályból* áll: kulturális munka, testi továbbnevelés, pénzügyi kezelés és *külfüggék*.

Kerületi választmányok, amelyek székhelye a politikai kerületi hatóságok helyén van, vezeték az egyesületi ügyeket a megfelelő kerületekben. Minden kerületi választmánynak egy-egy osztálya van kulturális munka (főnök a községben levő „kultur liga”-fióknak elnöke), testi továbbnevelés (főnök a községben levő lövész-, sokol-, vadász-, lovaglóegyesület egyik tagja) és pénzügyi kezelés számára; *egy-egy kerületi választmányoknál külügyi osztály is van.*

Járási választmányok, amelyeknek székhelye a politikai hatóságok helyén van, vezeték az egyesületi ügyeket a megfelelő kerületekben.

Helyi választmányok a vezető organumok az egyes községekben.

Bizalmi férfiak vannak olyan községekben az ország belsejében, ahol nem áll fenn választmány alakításának szükségessége.

Egyesületek, amelyek a *Narodna odbrana szervezetének munkájával a legszorosabb összeköttetésben állanak* és tőle minden tekintetben támogattatnak, a következők: a lövészszövetség 762 egyesülettel, a Silni Dusan Sokol-szövetség 2500 taggal, az Olympiai Klub, a Mihajló Knez lovaglóegyesület, a Vadász-szövetség és a Kultur Liga.

Mindezek az egyesületek hasonlóképpen vannak szervezve, mint a Narodna odbrana, használják is ennek helyiségeit, illetőleg egyesületi házaikat, könyvtáraikat stb.; ezeknek az egyesületeknek tekintélyes tagjai osztályfőnökök a Narodna odbrana választmányaiban.

3. sz. melléklet.

„A Kragujevaci Silmi Dusan Sokol egyesület 1912. és 1913. évi működéséről szóló jelentés” kivonata. (Kragujevac. „Buducnost” nvomda Zekic Tih. 1914).“

A jelentés élén le van nyomtatva az a beszéd, amelyvel az egyesület elnöke, Kovacevic szerb. kir. őrnagy, az évi közgyűlést 1914. januárjában üdvözölte.

„Ismeretes elöttetek — kezdette az elnök — hogy a sokolság a *germanizmus elleni harcban* keletkezve tisztára szláv institució, amelynek az a célja, hogy *valamennyi szláv testvért egyesítsen, lelkesítsen és kulturával és erőszakkal a szlávok elleni harcra előkészítsen.*

Mi, szerbek, mint a nagy szláv közösség része, magunkévá tettük a sokol-eszmét és hozzájárultunk a mi és testvéreink jóléte és boldogsága érdekében folytatandó közös munkához.

Mi szerbek is a sokol szellemében akarunk élni és dolgozni, mert életre akarjuk kelteni a fáradtakat és elcsigázottakat, erősíteni akarjuk a gyengéket és elsorvadtakat, *meg akarjuk szabadítani a foglyokat és bilincsveteket.* Megtettük ezt most is és a korábbi háborúkban is. Testvéreinknek egy részét megszabadítottuk délen az ellenség

elbizakodottságától. Feltörtük bilincseiket, megszabadítottuk kinjaiktól és megadtuk nekik a szabadságot, hogy érezzék benne a boldogságot, az egyenlőséget és testvériséget.”

A „nemes munka” néhány szóval való dicsőítése után, amellyel „a nagy sokol-eszme egy részét megvalósították”, Kovacevic őrnagy így folytatta:

„De fitestvéreim és leánytestvéreim, a mi északi ellenségünk *veszedelmesebb és szivtelenebb, mert kulturális szempontból és gazdaságilag erősebb.*

Ez az ellenség vágyakozásaiban telhetetlen; testvéreink millióit szolgátságban és bilincsekben tartja. Megfosztotta őket a szabadságtól és a jogtól és valamennyit szolgálatába hajította. E testvérek zúgolódnak, hívnak és minél gyorsabb segítséget kérnek.

Nem engedhetjük át őket kegyelemre ennek a borzasztó és telhetetlen ellenségnek. Segítségre kell sietnünk minél előbb, mert kötelességünk ezt megtenni.

Elvégre is boldogok tudnánk lenni, ha annyi sok testvérünk él szolgátságban, szenved és zúgolódik?

Fitestvéreim és lánytestvéreim!

Az ellenség veszedelmes, vágyakozó és terhünkre van. Legyünk mindig óvatosak!

Dolgozzunk még nagyobb kedvvel és önfeláldozással. Legyünk pontosak a szent sokol-kötelességben, hívek és kitartók. —

„*Készüljünk a harcra és az igazság sokol-eszmére.*” Egyesüljünk és társuljunk számtalan sokol-rajhoz és gondoljunk mindig arra az igazságra, amelyet a szerb sokolisták irtak zászlajukra: *Hogy csak egészséges, erős nemzeti öntudattal rendelkező és jólszervezett nép alkalmas a védelemre, a harcra és a győzelemre.*”

Az elnök e megnyitójához csatlakozott az *adminisztrációs bizottság jelentése.* A legutóbbi háboruk sikereinek leírása után, amely háboruk az egyesületet működésében két esztendeig gátolták, a jelentés a következőket mondja: „Elkövetkezett a nap, amelyen visszatérünk munkánkhoz, mert programunk még nincsen teljesítve, feladatunk még nincsen befejezve. — Népünknek nagy része még a megfeszített Krisztus kinjait szenved; meg kell látogatnunk testvéreinket a Drinán túl; fel kell még keresnünk Sarajevo városát és a szent Sava*) hagyatékát; meg kell néznünk Novak Marina, Radivoj Deli és az öreg Vujadin hazáját; át kell még keltnünk Románia hegyesén és látnunk kell, miért borult Travnik ködbe, végre el kell nemulnia annak az éneknek: *Aoj Bosnia, Te árva gyermek Isten előtt, Hát nincsenek sehol férfiak a te törzsedből . . .*”

Az egyesület különböző vállalkozásainak megbeszélése után a jelentés hangsúlyozza, hogy az egyesület „a Száván- és Drinán-tuli testvéregyesületekkel” összeköttetéseket tartott ében és különösen hangsúlyozza, hogy a Sarajevóban tartott Prosvjeta-örömnünnepre delegátusokat küldött. Ehhez

*) Szt. Sava a szerbek védőszentje (megh. 1236.) Ducatus sancti Save, annyi, mint Hercegovina. Szt. Sava hagyatéka tehát egyértelmű Hercegovinával.

megjegyzí a jelentés: „Azzal, hogy képviselőket küldöttünk testvéreinkhez Bosniába, a választmány ezt akarta nekik mondani: „Nem feledkeztünk meg rólatok, a Sumadija sólymának szárnyai még hatalmasak.”

A zágrábi diákok szerbiai látogatásának*) és a „józan ifjuság egyesülete” zászlószentelésének beható ismertetése után a jelentés a következő mondatokkal fejeződik be:

„Ezeket a jelenségeket — a horvát testvéreknek látogatását a Sumadiában és a „józan ifjuság” összesereglését a szerbség minden vidékéről — az igazgatás kellőképpen méltányolni tudja és nem tulzás, ha azt mondjuk, hogy ezek az események *oly nagy tettek kezdetét és csiráját jelentik, melyek a legközelebbi jövőben fognak lejátszódni.*

Kifejezői a nemzeti öntudat nagy, eddig még csöndes ebredésének és egy *elnyomott nemzet erejének, amelynek nem engedik meg, hogy felemelkedjék és egyesüljön.* — Még egy kis idő és ez a csira megéri, ha a néplélek még jobban felbuzdul, *nem lesznek korlátok, amelyeket ne tudna összetörni, nem lesznek akadályok, amelyeket utjában ne tudna lerombolni. Az igazgatóságot cselekvéseiben mindig az a cél irányította, hogy munkájával ezt a hatalmat erősítse a nemzeti fejlődésnek e processusát elősegítse és siettesse, ezt az eszmét előkészítse és támogassa.*

A pénztáros jelentése mindenekelőtt azokat sorolja fel, akik az egyesületet támogatták. A kragujevaci kerületi választmány számos tagján kívül e helyen köszönettel említi meg a következőket:

A kragujevaci „Narodna odbrana” kerületi választmányát, különösen annak lovagi osztályát, amely a sokol egyesületnek több-izben gazdag támogatással sietett segítségére; a kragujevaci *gimnázium igazgatóját*, aki a sokolistákat „állandó atyai figyelemmel kísérte”; a *Sumadia hadosztály parancsnokát*, aki az egyesületet gazdagon támogatta; a kragujevaci *kerületi bíróság elnökét*, a kragujevaci *kerületi főnököt* és a *község elöljáróságát.*

Miután a pénztáros megemlékezett a háboruban elesett egyesületi tagokról, jelentését a következő szavakkal fejezi be:

„Az ellenségeink egy részén aratott oly fényes győzelem után az egyesületi vezetőség reméli, hogy ezentul még jobban, még szilárdabban, még nagyobb kedvvel a sokolság tevékenységének szentelitek magatokat, hogy *sólyomfészkünkben sólymokat neveltek, akik adott időben, ha eljön a napja, abban a helyzetben lesznek, hogy magasra repüljenek és hatalmas szárnyaikon valamennyi még föl nem szabadított testvérünknek testvériséget, szeretetet és szabadságot hozzanak.*”

Az évi jelentést aláírták Kovacevic M. J. őrnagy, mint elnök, Brzakovic D. V.

*) A zágrábi diákoknak Belgrádban, Nisben, Semendriában s más helyeken való látogatását (1912. április) Szerbiában nagy monarchiaellenes tüntetésre használták ki. A kirándulókat katonai megtiszteltetésben részesítették, a katonai akadémiában és a tisztí kaszinóban dejeunerak és bálók voltak. Sőt Nisben a látogatók tiszteletére még katonai parádé is volt.

törvényszéki jegyző, mint titkár és tíz tagja az elnökségnek, közöttük két tanár (Lukic Emil és Jankovic Milan), továbbá még egy katonatiszt (Vasic Mihály gyalogsági hadnagy.)

Ebből az évi jelentésből és egy tabellából, amelyet a kragujevaci sokol-egyesület a „Srpski Sokol”-nak küldött Tuzlába kitöltés végett és amelyet szintén Kovacevic ornagy és Brzakovic törvényszéki jegyző rajzolt, kiderül, hogy a szerbiai sokol egyesületek a monarchiának egyes hasonló egyesületeivel eddig ismeretlen szűkebb szövetségben állottak.

4. sz. melléklet.

A szerb hivatalos lap a Narodna odbrana szolgálatában.

A szerb hivatalos lapnak a „Srpski novine”-nek 1914. június hó 28-iki számában mellékletül a „Narodna odbrana” egy felhívása jelent meg — amelyet az összes előfizetőknek megküldöttek.

Ebben a felhívásban a következők voltak elhelyezve:

„Testvérek és nővérek! A Kattoronak csak egy része boszultatott meg — csak egy része teljesült a Vidovdannek. Amily távol és messze azon társadalmak vannak — amelyekben a mi nyelvünk él — a szerb, horvát és szlovén, — *Kikindától Monastirig — Triesttől Carevo-Soloig* éppen olyan messze s távol ismeretes a Kattovonoknak jelentősége. A mennyi nemzeti lélek még sir e területen, amennyi bilincs szorítja testvéreinket, annyi munkát kell még teljesíteniük — oly sokat kell még áldoznunk. Ez az ünnep előzőleg a szomorúság napja, de ma, amikor a népek új történelmében hatalmasan előre léptünk, amikor megöztünk nagy és dicsőséges nemzeti események állanak és még *nagyobbat és dicsőségesebbet várhatunk ma, amikor a nagy nemzeti államok középpontjában állunk*, ma ez a nap a történelem miatt a büszkeségnek és öröme napja és még *több azért, ami jönni fog*. Szerb férfiak és nők! Milliányi testvérünk, Szlovének, Horvátok, szerbek a határon túl néznek reánk, a királyság fiaira, akiknek keblét az öröm és a remény tölti be, miközben a mi ünnepélyes manifesztumunkat, a mely a nemzeti ügy szózata, meghallják. *A hátrakat segíti a sors. Előre mindannyian. Ezen részt hívjuk mi a mi szent munkánkhoz, amely még meg nem valósult.*

Vidovdan napján, 1914. Belgrád.

A krími háboruban 1853—56-ig a kiütéses hagymázban 16,000 angol, 80,000 francia és 800.000 orosz feküdt betegen. Az amerikai szecessziós háború folyamán hagymázban és vérhasban mintegy 350,000 ember betegedett meg.

Védekezzünk és támogassuk a Vöröskeresztet. (Bárá Hazai Samu.)

5. sz. melléklet.

Krstánovic Trifko vallomása a Narodna odbrana-ról.

Krstánovic Trifko péksegéd július 6-ról 7-re virradó éjjelen egy csendőrijárőr által Lavidoviciban elfogatott, mert egy a Ferenc Ferdinánd főherceg elleni merénylet után tett kijelentéséből gyanu keletkezett, hogy az összeesküvésről tudomással bírt.

Krstánovicot e miatt a sarajevo-i kerületi bírósághoz szállították be. A kihallgatásnál kiderült, hogy a gyanu nem igazolt, mert Krstanovicnak azon kijelentése, hogy ilyen merényletet várni lehetne, csupán a Narodna odbrana működésének ismeretére alakult és csak azon meggyőződésből eredt, hogy a Szerbiában a monarchia, különösen pedig Ferenc Ferdinánd főherceg ellen kifejtett agitáció folytán ilyen tett valóban várható volt. Emiatt a Krstanovic ellen megindított eljárást tényálladék hiányában megszüntették és nevezett a Narodna odbrana tevékenységéről, mely a vizsgálatra nézve igen fontos volt, mint tanut hallgatták ki.

Ebből az 1914. július 19-én felvett tanuvallomási jegyzőkönyvből a következő idevonatkozó kivonatot adjuk:

„1908. őszén a Visegrad mellett Mokra Gora-n léptem át a szerb határt, hogy magamnak foglalkozást keressék. Először Rájina Baska-ra (uziczi kerület) jöttem, mivel azonban ott foglalkozást nem kaptam, Belgrádba mentem, hova éppen Bosznia-Hercegovina annektálásának kihirdetésére érkeztem. Mivel láttam, hogy a lakosság körében az annektálás miatt nagy mozgolódás és izgatottság keletkezett és munkát nem találhatok, az osztrák-magyar konzulátushoz mentem és kértem, indítsanak engem haza utba. Ott azt mondták nekem délután jöjjenek és akkor majd a hazámba tájékoztatnak. Mikor azonban a konzulátustól kijöttem, az utcán elfogott egy csendőr és kérdezte, honnan való vagyok; abban a hitben, hogy kém vagyok, engem egy őrházba vezetett. Itt kihallgattak és mikor én nekik azt mondtam, hogy szívesen hazamennék, egy altiszt elkezdett engem szidni, hogy miképen kívánkozom el Szerbiából most, mikor sok ember kell, mert háboru lehet Ausztriával. Mikor neki azt mondtam, hogy nincs miből élnem, azt mondta, teljes ellátást kapok, ha magamat a komitéba beírom. Én szükségem voltam, beleegyeztem és erre egy csendőr a „Zelonom Vijencu” (a zöld koszoruhoz) vendéglőbe vitt és ott a komité vezetőjének Tankosic Voja rendes hadseregbeli kapitánynak bemutatott. Itt a „Zelonom Vijencu”-ban kosztba és kvártélyba vettek és amint láttam a komitétól mások is ott laktak. Tankosic Voja mondta nekem, hogy a komité célja az, hogy bombavetésben, hidak, alagutak, távírvonalak és vasutak szétrobbantásában oktassanak, még pedig azért, mert Szerbia és Ausztria-Magyarország közt

háborura kerülhet a sor. Erre egy ember engem egy kincstári kisebb épületbe a pénzügyminiszterium mellé vezetett, ahol a komité irodái voltak és itt az irdában találkoztam Pribicsevics Milánnal, aki engem a komitéba beírt. Ennél a beiratkozásnál Pribicsevics Milán engem megkérdezett, hogy Tankovics Voja mondta-e nekem, minő kötelességeim lesznek, mint komité tagnak, erre én azt válaszoltam igen. Ő azt mondta nekem, hogy a beiratkozottaknak tevékenykednek, erőseknek és áldozatkészeknek kell lenni. Akkoriban körülbelül 70-en voltunk beiratkozva. Belgrádban nem csináltunk semmit. Körülbelül másfél év múlva Tankosics, a mi vezetőnk közölte velünk, hogy a nagy hatalmak a mi komiténkat betiltották, hogy Belgrádból el kell távoznunk és valahol egy olyan félre eső helyen kell elrejtőznünk, hová idegenek nem jönnek. Ily módon küldtek bennünket Csupriába. Itt Tankosics Voja, Putnik Dusan, Gvordics Zsifko és Djinovics Mitár tisztek evakoroltattak bennünket, utóbbi a montenegrói bombafférba benne volt és Montenegróban avonlotték. Nekünk meg volt tiltva, hogy a többi emberekkel érintkezzünk, nehogy a céljainkról és arról, hogy hányan vagyunk, valamit tudjanak. Bevakoroltuk a bombavetést, az aknák elhelyezését, távírvonalak, vasutak, alagutak szétrombolását. 14 naponként kijöttek hozzánk Pribicsevics Milán, Jankovic Bozo tábornok, Skaric szövetszerező, Rafailovic Zifko képviselő és egy bizonyos Milutin Glisics pénzügyminiszteri tisztviselő és megnézték, hogy hogy evakoroltunk és mindig kiegyenlítették az élmezésünk költségeit. Tanítóink azt mondták nekünk, hogy mivelvt a hadüzenet megtörtént, mi a komitécsik előre megyünk, megöztünk lesznek az önkéntesek és azután a rendes hadsereg. Csupriába körülbelül 140-en voltunk. Az élmezésen, lakáson és ruházaton kívül dohányra naponta 25 parát kaptunk. Az iskola körülbelül 3 hónapig, 1909. márciusig tartott. Akkor a választmányi tagok azt mondták nekünk, hogy el vagyunk bocsátva, mindenki mehet oda, ahová akar, mert Bosznia és Hercegovina annexióját a nagy hatalmak elismerték s így a mi komiténknek semmi célja többé. A komité felosztásakor Jankovic Bozo tábornok azt mondotta nekem, hogy én Sábocan Milanovic Bozo szolgálatába lépjek és ott havonta 50 dinár bért kapok. De azt nem mondta nekem, minemüi szolgálatom lesz. Én ezt elfogadtam, mert mint komitécsi Jankovic tábornokkal szembe Jankovic tábornoknak engedelmesskedni kötelességemnek tartottam és mivel semmi sem volt, amiből élni tudtam és kenyeret voltam kénytelen keresni. Így jöttem 1909. márciusban Sabacra, ahol jelentkeztem Milanovic Bozo kereskedőnél, Jankovic mondta nekem, hogy Milanovic Bozo Sabacon a Narodna odbrana vezetője és hogy én nála ebben a Narodna odbrában fogok szolgálni. Mikor Milanovic Bozónak a tábornok írását átadtam és azt elolvasta, azt mondta, hogy őt is szolgálni és parancsait végrehajtani kell. A legfőbb szolgálatom az lesz, hogy a

leveleit oda hordiam ki, ahová azok szólnak.

Ha én egy levelét nem oda viszem, ahová való és ha valaki más ahhoz a levélhez jut, ezt az élettemmel fizetem meg. Mindjárt másnap adott nekem Milanovic Bozo egy zárt levelet, amelyet Lukic Cedó főhadnagyhoz, a szerb Racára kellett vinnem. Uthán Raca fel Bogatic községben megállított engem a kerületi kapitány, elvette tőlem a levelet, kinyitotta és elolvasta. A levélben az volt, hogy Lukic azonnal vásároljon 3 csolnakot, hogy azok készen legyenek, ha majd kellene. A levélhez 100 dinár volt mellékelve. Ekkor a kapitány azt mondta nekem, hogy a miniszteriumtól szigorú meghagyást kapott, hogy a komitácsiak a saját szakállukra semmit sem tehetnek, ne hogy valami nemzetközi diplomáciai közbelépést provokáljanak. Én visszatértem Sabáca és Milanovic Bozónak megjelentem, hogy mi történt velem. Milanovic Bozó a kerületi prefektushoz fordult, amely elrendelte, hogy a revolvert, amelyet Bogaticsban a kapitány tőlem elvett, nekem visszaadják. Elrendelte azt is, hogy a kapitány a Lukic Cedónak szóló levelet neki kézbesítse. Ilvenfalta levelet 1909. márciustól 1910. októberig hordoztam ki és pedig ezen idő alatt szerb Racába 43 levelet, Loznicába 55, Zvovrikba 5, Lubiviciába 2 levelet vittem, hogy Kovil Gacába hányat vittem, nem tudom. Azért jövevtem meg, hogy 1—1 községbe hányvzor voltam, mert ezek a községek Sabactól messze voltak. A leveleket az illető helyiségben a vámbivatalok vezetőinek vittem. És azoktól levélválaszt kaptam. Milanovic Bozóhoz.

Emlékszem, hogy néhányvzor Senacka Adaba is vittem levelet. A levelek hordozásában bizonyos Eric Vasó volt a sevédem, ez Szehrinicába született. Belgrádba minden héten vittem át levelet Milanovic Bozótól és azt Pribicevic Milánnak és Jankovic Bozónak kézbesítettem. A levelek tartalmáról semmit sem tudtam és nem is mondott nekem senki semmit azok felől. Amennyit láthattam Milanovic Bozó által küldött levelek nem voltak sifrirozva a vámbivatalok vezetői által küldöttek, azonban különleges jegyekkel voltak írva, amit megfigyeltem akkor, mikor Milanovic Bozó azokat kinyitotta. Egyszer egy ilyen sifrirozott irást hoztam, úgy hiszem Zvornikból Milanovic Bozónak, aki az írással Atanasievic Mika Sabaci tanárhoz küldött, hogy ő azt decifrirozza. Ez úgy csinálta meg, mintha rendesen csinálna ilvent. De a levelet elfelejtette lezárni úgy, hogy elolvashattam.

A levélben az állott, hogy megbízható helyről jelentették, hogy a trónörökös arcképével pénzt nyomtatnak és hogy ez jele annak, hogy Ferenc József lemond. Milanovic Bozónál teljesített ó hónapi szolgálata után Bozó nekem egy levelet adott, amelyen egy halálfej volt rajzolva és amelyre az volt írva, hogy én a Narodna odbrana megbizottijává neveztettem ki. Ekkor mondta nekem Bozó, hogy kémkedésben dolgozik...

Opertic Dusán katonatisztól a Na-

rodna odbrana tagjától hallottam egyszer, hogy a Narodna odbranának Bosznia és Hercegovinába 23 tagja van. Egyébként nem tudom, hogy a Narodna odbranának van-e és milyen szervezete Boszniában. Olykor-olykor adott nekem Pribicevic Milán egy-egy revolverre való pénzt, hogy azt a határnál azoknak a főhadysoknak adiam, akik mind komitácsiak szolgáltak, revolverük nem volt, sem pénzük, amiből ilvent vehettek volna. Ahogy nekem kitetszik, Pribicevic Milán éppen mert komitácsiak voltak, megtiszteltetésből adta a fegyvereket. Egyébként dolgom fegyverekkel nem volt.

Egy ízben, midőn Milanovic Borónát szolgáltam, kaptam azt utasítást, hogy egy emberrel egy paraszthoz menjek Liesnicába, a paraszt majd tákékoztatni fog minket és ami szükséges, mindent meg fog mutatni, hogy mi ketten Stanaricic Gyutót, szerb tartalékos tisztet, aki Bipeljinába menekült, megöljük. A Narodna odbrana választmányja ugyanis megtudta, hogy Stanaricic Lyubó a szerb államára nézve veszélyes és elhatározta, hogy meg kell ölni.

Milanovic Bozótól kaptam én és az az ember a meghagyást, hogy egy meghatározott helyen a Drinán átkeljenek és Stanaricic Lyubót, aki éppen a Drina partián a boszniai oldalon a Bieliuni kerületben lakott, megöljük. Én és az az ember a Drinába bementünk, de mivel a víz mély volt és azt is láttuk, hogy Lyubó a fegyverével a vállán a ház körül jár, visszafordultunk. Mivel láttam, hogy őt késsel megölni nem tudjuk, egy embert Sabácaba küldtem, hogy Milanovic Bozónak jelentse meg, hogy Stanaricicet ezen a módon, t. i. késsel megölni nem lehetséges. Erre azt a parancsot kaptam Milanovic Bozótól, hogy őt minden esetre öljük meg. Ekkor határoztuk el, hogy puszkával löljük le őt. Annak az embernek, aki velem volt, kellett volna Stanaricicre lötni és nekem kellett volna ellenőrizni, hogy ez a meghagyás végrehajtott-e. Közben azonban egy lovasított csendőr jött, aki a Sahaci kerületi prefektustól azt az utasítást hozta, hogy eredeti szándékunktól álljunk el és térjünk vissza. Így jutottunk Sabáca vissza.

1910 októberben Milanovic Bozót arra kértem, hogy béremet emelje fel és mikor ő ezt megtenni vonakodott, felmondtam neki a szolgálatait. Sabácból Belgrádba mentem, ahol Jankovic tábornokkal találkoztam, aki engem elfogadott, mert az engedelmességet megtartottam és féltek, hogy a titkaikat elárulom. Végre a hatóságok elhatározták, hogy engem Boszniába expedálnak. Sabácon azt mondta nekem egy fogoly, hogy az életéről van szó. A csendőrök Zvonilkie kísérték engem és ott a hosvák csendőröknek adtak át. Így kerültem 1910 decemberében Boszniába.

A fekete kézről semmi biztosat nem tudok, kivéve azt, amit a szerb ujságokban olvastam, de ma nem emlékszem már rá, hogy a fekete kézről a

szerb ujságokban mi volt. Épp úgy semmit sem tudok a fekete listáról. Szerbiában az annektálás után általános volt a boszuság és gyűlölet az osztrák-magyar trónörökös iránt, akit úgy tekintettek, mint Szerbiának vérbeli ellenségét.

„Egyébként Krstanovic korábbi valóságaira hivatkozik, amelyek körül a következők szolgálatnak kiegészítői:

Az a comitét, amelybe Krstanovicot Pribicevic Milán felvette, a Narodna odbrana állította fel. A cupriai iskolában 20—22 monarchiabeli ember volt. A tanoncok közt volt Ciganovic Milán is.

A cupriai iskolában tanították, hogy a comitácsiaknak készen kell lenni, hogy a Narodna odbrana parancsára Boszniába menjenek és ott az előjáróktól kapott meghagyások szerint cselekedjenek.

6. sz. melléklet.

Kivonat Jaglicic Jovo és társai kémkedési bűnügyének aktáiból.

1913. évben egy Szerbia javára irányuló és Jaglicic Jovo és társai által üzött kémkedést fedeztek fel. A Sarajevóban megindult vizsgálat a nagyszerb propagandára, különösen pedig a Narodna odbranara vonatkozólag a következő érdekes anyagot szolgáltatotta:

Jaglicic Jovo vallotta, hogy 1912. évi augusztusban és szeptemberben Focan Klaric Petar volt állatrevizorral találkozott, aki 1912. őszén Montenegróba menekült és ott komitácsi lett.

Az első találkozásnál Klaric megkérdezte Jaglicicet, hogy Milosevic Rade-t Kalinovizból ismeri-e és említette, hogy Milosevic a kórházban súlyos betegen fekszik, mondván: „Kár, ha meghal, mi nevezetes dolgokat beszélgettünk, nem említett semmit neked azok felől?” A tagadó válasza Klaric így folytatta: „közölnék veled valami fontosat, mi szerbek vagyunk, Szerbiáért kell valami fontosat tennünk, gyere hozzám az én irodámba” Ott folyt le a következő beszéd.

„Jovan elmondanék neked egyetmást, de nem ismerlek még téged, nem-e fogsz elárulni? Mégis elmondom neked és ha szived van, árulj el engem!”

Jaglicic kérdésére, hogy voltaképpen miről van szó, Klaric így válaszolt: „Testvér, Szerbiában van egy egyesület a Narodna odbrana. Ebbe az egyesületbe sok embernek kell belépni, máris sokan vannak Boszniából, Hercegovinából és az egész monarchiából beiratkozva; intelligens és jómódu emberek is vannak benne, ezek a nagy fejek és ha ők tehetik, mi miért ne tehetnénk, hogy valamivel hozzájáruljunk.”

Arra a kérdésre, mik a céljai az egyesületnek, Klaric így válaszolt:

„Az egyesület célja következő: Te Kalinovikba vagy, jelented nekem, mi ott az ujság, mennyi a katonaság, ágyu, lőszer, különböző fegyverek; ki jön, ki megy stb. Van egy titkos irásunk shifre és azzal levelezünk. Ha hü vagy, te is megkapod.”

Jaglicic félt, hogy Klaric őt csak kifagatja, hogy azután elárulhassa, megkérte tehát, mondja meg néhány tag nevét, erre Klaric egy ideig gondolkozott, azután Jaglicicnek egy nevet mondott, amelylyel bizalmát teljesen megnyerte.

Erre azt kérdezte Klaric: „Odaadjam neked a chiffre-t?” Jaglicic ígért mondott. Ere Klaric a titkos írást, melyet kívülről tudott egy cédulára leírta és Jaglicicnek adta.

Más alkalommal Klaric az ő Banja Koviljaca-i (Loznica melletti) tartózkodásáról beszélt; ott tanulta a bombavetést Todorovic*) szerb századostól; vádlottnak arra a kérdésre, hogy mi okból tanulta ezt, Klaric azt mondotta: „Ha valami olyan jön, amilyent neked mondtam, szükséges, hogy tudjak a bombákkal bánni, hogy téged begyakoroljalak, de meg a többit, hogy löszerraktárakat és egyéb fontos műtárgyakat a levegőbe röpdhessünk, mert ilyen esetben Szerbiából bombákat fogunk kapni.”

Erre leírta Klaric, hogy hogy néznek ki a bombák és azt mondta, hogy éppen most fogadott fel embereket, akik háboru esetén a táviró és távbeszélővezetékeket elvágnák.

Ezek az összejöveleken Jablicic megtudta azt is Klarictól, hogy a Narodna odbrana tagjainak az is feladatához tartozik, hogy osztrák-magyar katonákat a zászló elhagyásához csábítsanak, önkénteseket (komitácikat) fogadjanak fel, bandákat szervezzenek, műtárgyakat és raktárakat robbantsanak stb.

Azt is közölte vele Klaric, hogy a szerbiai és boszniai tagok között a chiffrizott levelezést nem a postával bonyolították le, hanem megbízható küldöncökkel vitetik át a határon.

Klaric azt is elbeszélte Jaglicicnek, hogy a prosjeta ünnepen (1912. szept.) a Szerbiai deputációval együtt Sarajevóban az Európa szállodában egy őrnagy*) lakott, akihez Klaric a Narodna odbrana tagjait vezette, aki ezeket megeskette.

Egy kémről tudta meg Jaglicic, hogy Sarajevoba bombák érkeznek, vagy már érkeztek és hogy ezek szappandarabokhoz*) hasonlítanak és hogy ennek a kémnek is küldenek, illetve ez is fog ilyeneket hozni.

1870—71-ben a németek 700.000 főnyi állományából 550.000 ember kereszte föl a kórházakat a háboru folyamán, noha különös ragály nem uralkodott. Támogassuk a háborus borzalmakat enyhítő Vöröskereszt-egyletet!

*) Todorovic Kosta százados akkoriban tényleg határbiztos volt és vezetője volt a Raca-Lyuboi közötti határszakaszon a szerb kémkedési szolgálatnak.

*) A prosjeta ünnephez Jankovic Miha szerb őrnagy jelent meg, mint szerb kiküldött.

*) A sarajevói merényletnél Ferenc Ferdinánd főhercegre dobott és az 1913. évben Brcko mellett a Szávában talált, a kragujevaci szerb arzenálból származó bombákat tényleg lehet szappandarabokhoz hasonlítani.

7. sz. melléklet.

A Narodna odbrana-ról bérkezett rendőrkémi jelentésekből.

Hogy az összeesküvők támogatóit és ellenségeit egyaránt megnyerjék, a Narodna odbrana vezetőségét az összes pártárnyalatokból állították össze. De a tulajdonképeni „spiritus rector“-uk Pribicevic őrnagy. A titkári állást, mindig egy szabadságolt tiszt tölti be.

A Narodna odbrana feladata, az osztrák-magyar monarchia délszláv részein katonai és polgári körökben hatásos propagandát kifejteni, ezzel egy forradalmat előkészíteni, esetleges mozgósításokat zavarni, pánikokat és zendüléseket előidézni stb.

A szervezetnek a monarchiában több bizalmi embere és kiküldöttje van, kik egyik embertől a másikhoz mennek propagandájukkal. Egyeseknek pedig az a különleges megbízatásuk, hogy fontos hidakhoz, vasuti csomópontokhoz stb. olyan embereket, lehetőleg vasuti hivatalnokokat toborozzanak, kiknek aztán feladata lesz, hogy alkalmas pillanatokban az esetleg kiadott utasításokat végrehajtsák, vagy végrehajtsák.

A Narodna odbrana tagjai közt a közlekedés személyes érintkezés útján történik.

Tagokul főleg fiatal embereket, munkásokat, vasutasokat toborozzanak.

8. sz. melléklet.

Kivonat Princip Gavrilo és társai orvilkossági bűnőrvének aktáiból.

I.

A büntett és a bűnrészesség.

Princip Gavrilo, Cabrinovic Nedeljko, Grabez Triifko, Cubrilovic Vaso és Popovic Cetres beismerik, hogy a szökésben levő Mehmedbasic Mehmeddel Ferenc Ferdinánd főherceg meggyilkolása végett összeesküvést szöttek és bombákkal részben, ezenkívül browning-pisztolyokkal felszerelve, 1914. június 28-án Ó Fenségének Sarajevóban eszközölt sétakocsizása alkalmával a tervezett merénylet végrehajtása céljából lesbe állottak.

Cabrinovic Nedeljko beismeri, hogy az összeesküvők közül mint első a főherceg ur kocsija felé bombát dobott, amely célt tévesztett és felrobbanása alkalmával a főhercegi automobilt követő kocsit utasait sértette meg.

Princip Gavrilo beismeri, hogy egy browning-pisztolyból két lövést intézett a főhercegi automobillra, amely lövések által Ferenc Ferdinánd főherceg és Hohenberg Zsófia hercegasszony halálosan megsérültek. Mindkét tettes bevallotta, hogy tettének végrehajtásánál ölési szándéka volt. Ezen vallomások az eszközölt nyomozások eredményével teljes beigazolást nyertek és megvan állapítva, hogy néhai Ferenc Ferdinánd főherceg és néhai Hohenberg Zsófia hercegasszony a Princip Gavrilo lövései következtében haltak meg.

II.

Az összeesküvés keletkezése.

Vádlottak egymással nagyjában egyezően a vizsgálóbíró előtt következő vallomásokot tettek:

Princip a merénylet kivitelének tervet 1914. áprilisban csinálta meg belgrádi tartózkodása idején, midőn az ottani kávéházakban számos szerb tanulóval érintkezett. Szándékát ismerősével, a szintén Belgrádban tartózkodó Cabrinoviccsal beszélte meg, aki akkor már szintén foglalkozott hasonló gondolatokkal és aki a merényletben való részvételre azonnal késznek nyilatkozott. Abban a körben, amelyben Princip és Cabrinovic forogtak, gyakran volt szó a főherceg elleni merényletről, mert a főherceget mint a szerb nép veszedelmes ellenségét tekintették.

A büntett végrehajtásához szükséges bombákat és fegyvereket, mivel azok bevásárlására pénzüik nem volt, előbb Pribicevic Milán szerb őrnagytól vagy a Narodna odbranától szándékoztak beszerezni Princip és Cabrinovic. Mivel azonban Pribicevic őrnagy és az egylet vezetőtagja, Dacic Zivojin elutaztak volt, elhatározták, hogy a fegyvereket ismerősüktől, az egykori komitácsi Ciganovic Milán államvasuti hivatalnoktól igyekeznek beszerezni.

Egy intim ismerős közvetítésével Princip érintkezésbe lépett Ciganovic-csal. Ciganovic felkereste Principet, a tervezett merényletről beszélt vele, azt mindenben helyeselte, végül megígérte, hogy még megfontolja, hogy a fegyvereket előteremtse-e. Cabrinovic is beszélt Ciganovic-csal a fegyverek végett.

Husvétkor a szintén Belgrádban időző Grabez Triifkot is beavatották a titokba; Grabez a saját vallomása szerint a közreműködésre szintén késznek nyilatkozott.

A rákövetkező időkben Princip a merénylet végrehajtásáról ismételt beszélgetést folytatott Ciganovic-csal.

Közben Ciganovic a merénylet ügyében megegyezett a vele szoros baráti viszonyban levő Tankosic Voja őrnaggyal is, aki erre a célra a browning-pisztolyokat rendelkezésre bocsátotta.

Graber, Princip és Cabrinovic vallomásaival egyezően beismeri, hogy május 24-én Tankosic őrnagyot Ciganovic kíséretében a lakásán meglátogatta. A bemutatkozás után Tankosic Grabeznek ezt mondotta: „Te vagy az? El vagy határozva? mire Grabez azt válaszolta: „Én vagyok az”.

Ekkor Tankosic azt kérdezte: „Tudtok-e revolverrel löni?” és mikor Grabez erre nemmel felelt, Tankosic azt mondta Ciganovicnak: „Én adok neked egy revolvért, menj és oktassad őt a lövésben”.

Erre Ciganovic Principet és Grabezt a topcideri katonai lőtérre vezette és az a lövölde melletti erdőben a browning-pisztolyokkal való célbalövésre oktatta. Itt Princip látszott a jobb lövőnek. Ciganovic Principet, Grabezt és

Gabrinovicot a nekik később átadott bombák kezelésére is kioktatta.

Az egyező vallomások szerint 1914 május 27-én Ciganovic átadott Princip, Cabrinovic és Grabeznek hat bombát, négy browning-revolvert, elegendő mennyiségű lőszer és egy ciánkálival telt üvegtubust, hogy a titok megőrzése végett magukat megmérgezhessék. Ezenkívül pénzt is adott nekik Ciganovic.

Princip már husvétkor megismertette merénylettervét Ilic Daniloval. Mikor Sarajevoba visszatért, Ilicet újra felkereste, hogy a merényletben való részvételre még néhány személyt toborozzon, hogy az biztosan sikerüljön. Erre a célra Ilic a vallomások szerint Cubrilovic Jaso, Popovic Cetiro és Mehemedet nyerte meg.

III.

A bombák behozatala.

A merénylet végrehajtásával csak egy bombát használtak fel. A többi öt bombát a rendőrség Sarajevóban később kerítette elő.

Ezek a bombák bírósági szakértői vélemény szerint szerb kézi gránátok, melyek egyénileg állítottak elő és katonai célokra voltak szánva. Teljesen azonosak azzal a 21 bombával, amelyet az 1913. évben Buckónál a Szávában találtak s amelyek részben még eredeti csomagban voltak, amelyből kétségtelen biztossággal megállapítható volt, hogy a kragujeváci fegyvertárból valók.

Ezzel az is bebizonyult, hogy a Ferenc Ferdinánd főherceg elleni merényletnél használt gránátok szintén a kragujeváci hadsereg szertárából származnak.

Grabez a neki és cinkostársainak átadott bombákat egyszerűen kragujeváci bombáknak nevezi.

IV.

A három merényletnek és a fegyvereknek Szerbiából Boszniába történt szállítása.

Princip e tekintetben a következőket vallja: Ciganovic azt mondta Cabrinovicnak, Grabeznek és Principnek, hogy utjukat Sabácon és Somicán keresztül Tuzlára vigvék és ott Jovanovic Miskóhoz forduljanak, aki a fegyvereket majd átveszi. Ervenlőre Sabacra kellett nekik menni és ott Popovic Ráde őrnagynál kellett jelentkezni, aki számára Ciganovic egy cédulát adott, amelyet Princip vett át. A három összeesküvő a fegyverekkel együtt május 28-án hagyta el Belgrádot. Sabácon Princip átadta a Ciganovictól kapott cédulát Popovic őrnagynak, aki erre mindhárom embert a parancsnokságra vezette és számukra egy utlevélet állított ki, melyben igazolja, hogy egyikük pénzügyőr, a másik kettő pedig ennek bajtársa. Az utlevélben benne

volt ennek az állítólagos pénzügyőrnek a neve, de ezt Princip elfelejtette. Popovic őrnagy egy lezárt irást is adott át ugyanakkor nekik, amely a boszniai határkapitányhoz volt intézve, akinek neve Pravanovic, Pradanovic, vagy Predojevic volt.

Princip, Cabrinovic és Grabez Sabácon töltötték az éjszakát és másnap reggel utaztak vasuton Lovnicára és pedig a Popovic őrnagy által adott utlevél alapján féljeggyel. Délben érkeztek Lovnicára, ott átadták a határkapitánynak Popovic őrnagy levelét, amelyben csak ennyi volt: „Nézd, hogy ezeket az embereket fogadd és ahol tudod, átvezesd“.

A határkapitány azt mondta, hogy a finánc őrszemeit a határtól elhívja és a három embert a legbiztosabb emberére bizza. Ezután telefonált és a három cinkost másnap reggel 7 órára irodájába rendelte.

Másnap reggel megegyezett a három összeesküvő, hogy Cabrinovic a Grabez utlevelével nyíltan Zromiki uton megy. Princip és Grabez azonban a határtitokban lépik át. Ezt a tervet a határkapitánnyal megbeszélték és elhatározták, hogy Ljesnicából egy fináncőrszem, névszerint Grbic, Principet és Grabezt az ő őrházába viszi és a határon átjuttatja. Cabrinovic Zvornih irányában Banjakoviljácára ment gyalog. Princip és Grabez, Grbic finánccal együtt Jesnicára kocsiztak, ahol a bombákat és a revolvert egy szállodai szobába tették le. Egy alkalommal Grbic finánc is látta ezen tárgyakat. Princip maga titokzatosnak nevezte ezen utjukat.

Grabez lényegében megegyezően vallott Principkel, de hozzáfűzte, hogy Grbic nevetett, mikor a bombákat és a revolvert látta, csupán azt kérdezte, hogy Boszniába hova mennek ezekkel a bombákkal. A finánc bizonyára úgy vélte, hogy Grabeznek és Principnek missziója van.

Grbic és egy másik finánc Principet és Grabezt csolnakon a Drina egy szigetéhez vitték. Ott Grbic arra utasította őket, hogy egy parasztra várjanak, az viszi majd el őket. Másnap reggel egy paraszt jött, aki aztán éjjel a mocsáron keresztül és a hegységen keresztül Priboj környékére vitte, ahol az ottani tanítónak, Cubrilovicnak adta át őket tovaszállítás végett.

Cubrilovic vitte azután Jovanovic Miskóhoz Tuzlára őket.

Cabrinovic vallomásában Principkel és Grabezzel egyezően adja elő elválásuk időpontjául az utat, kiegészítésképp csupán azt fűzi hozzá, hogy Popovic őrnagy nekik elbeszélte, hogy az érkezésük előtt való nap jött Belgrádból Sabacra.

Loznicában Cabrinovic, Princip és Grabez elhatározták, hogy elválnak, mert veszélyes volna hármajuknak együtt menni. A loznici határkapitány ezen elhatározás után megdicsérte őket és Cabrinovic-nak egy levelet adott, amely Jaklojevic M. tanítóhoz Mali Zvornikba szolt. Erre Cabrinovic az ál-

tala hozott bombákat, browningokat és lőszer Principnek és Grabeznek átadta és a mellérendelt finánccal együtt Mali Zvornikba ment.

Ott megtalálta Jaklojevic tanítót, akinek a losnicai határkapitány levelét átadta. Erre az utóbbi a szerb határőrszemeket értesítette. Midőn Cabrinovic a tanítóval együtt később ezekhez a határőrszemekhez jött, már egy ember várt rá, aki csónakon a Drinán át Nagy Zvornikra, Boszniába vitte.

Onnan ment aztán Cabrinovic Tuzlára, Jovanovic Miskóhoz.

Pótlék.

Közvetlenül ezen emlékirat lezárása előtt terjesztett fel a sarajevói kerületi bíróság egy tanuvallomási jegyzőkönyvet, melyből kivehető, hogy egy a monarkiahoz tartozó egyén f. évi június 28-án a belgrádi cs. és kir. konzulátusnak jelenteni akarta, hogy gyanúja van, hogy Ferenc Ferdinánd főherceg ellen a boszniai tartózkodása alatt merényletet terveznek.

Ezt az embert belgrádi rendőrközegek, mielőtt a konzulátushoz beléphetett volna, semmis okokból elfogták és így a jelentésének megtételében megakadályozták. A kérdéses tanuvallomási jegyzőkönyvből arra lehetne következtetni, hogy az illető rendőrközegek a tervezett merényletről tudomással bírtak és azt az embert csak azért tartóztatták le, hogy a feljelentés megtételében megakadályozzák.

Mivel ezek a vallomások felülvizsgálva még nem lettek, megbízhatóságukról jelenleg még ítéletet nem lehet alkotni.

9. sz. melléklet.

A szerb sajtó a merényletről.

a) A „Balkán“ c. belgrádi lap június 28-án a két merényletről a következőket írja:

Cabrinovic Nedeljkot, ki hivatására nézve nyomdász, anarkista eszmékkel telített nyugtalan szellemnek ismerték. 20 nappal ezelőtt még Belgrádban időzött, a háboru után jött ide, az állami nyomdában alkalmazták. Elutazása előtt odanvitatkozott, hogy Triesztbe megy, ahol egy új nyomdában kap munkát. Princip Gavro röviddel ezelőtt szintén Belgrádban időzött. A háboru idején önkéntesnek jelentkezett, de nem vették fel, e miatt elhagyta Belgrádot. Az elmúlt évben karácsonykor azonban újra visszatért, egy ideig a gimnáziumot látogatta és Belgrádot majdnem ugyanakkor hagyta el, mint Cabrinovic, de más uton, mint az. Princip szótlan, ideges volt, jól tanult, Boszniából és Hercegovinából származó középiskolai tanulókkal és utóliára Cabrinoviccsal is érintkezett. A szociálista eszmék felé hajlott, habár eredetileg a haladó ifjúság közé tartozott. Princip ép úgy, mint Cabrinovic. Sarajevóban nőttek fel; el-

választhatatlan barátság füzte őket már gyermekkoruk óta össze.

b) A „*Picmont*“ július 1-én odautal, hogy a merénylő Zerajic hangos tiltakozását a Princip tiltakozásának kellett követni. Princip tettének magyarázata a bosnyák kormányzási rendszerben reilik. Az a körülmény, hogy Princip a bosszuálló tett napiául éppen Vidovdan szent nemzeti ünnepét választotta, amilyen hadgyakorlatot tartottak, kétségbeesett tettét érthetőbbé és természetesebbé teszi.

(E cikk miatt a lapot a rendőrség elkobozta, de az elkobzást is egy nappal később a belgrádi első folyamodású bíróság megsemmisítette.)

c) Az ifiuradikális „*Odiek*“ írja július 3-án: Ferenc Ferdinánd főherceget a nemzeti lelkesedés napján küldték Sarajevoba, hogy brutálisan manifesztálja az erőszakot és elnyomást. Ez a brutális tett, az ellenállás, gyűlölet és bosszú brutális érzetét kellett hogy kihívja.

d) A nacionalista pártközlöny a „*Srpska Zastava*“ július 3-án „Gyanúsítások és fenyegetések“ cím alatt a következőket mondja: A merénylet mindinkább úgy tűnik fel, mint a monarkia egészségtelen viszonyainak a bizonyítéka. A szerb népek Bosznia-Hercegovinában való vad üldözése pedig az egész civilizált világ utálatát hívja ki.

e) A haladáspárti „*Pravda*“ július 3-án ezt írja: „A bécsi politika cinikus. A szerencsétlen trónörökös pár halálát a saját utálatos céljai érdekében, a szerb nép ellen zsákmányolja ki.“

f) Az „*Agence des Balkans*“ jelenti július 3-án: „Boszniában és Hercegovinában a szerbek ellen elkövetett bűnök az osztrák-magyar katonai és polgári hatóságok ösztönzésére követték el.“

g) a „*Pravda*“ írja július 4-én: az Ausztriában elkövetett összes eddigi gyilkosságoknak és merényleteknek ugyanazon forrása volt. Az elnyomott népeknek a tiltakozás ezen módjához kellett nyulni, mert más ut rendelkezésre nem állott. A rémuralom zürzavarában természetes és teljesen érthető, hogy a merényletek érája meghonosult.

h) A „*Balkan*“ július 5-én megjegyzi, hogy Ausztria-Magyarország ártatlanok üldözése miatt nemzetközi ellenőrzés alá veendő, mert Ausztria-Magyarország még kevésbé konszolidált, mint Törökország.

i) A „*Mali Journal*“ július 7-én azt írja: „A közénkornak egy sarjadékát gyilkolták az elmúlt napokban Sarajevóban meg. Egy fiu gyilkolta meg, ki legázott szűkebb hazájának sérelmét, melylyel ősei országainak elrablótól szenvedett, a paroxizmusig átérezte. És mit tett erre a hivatalos Ausztria-Magyarország? Egy a szerb élet- és vagyon ellen intézett általános tömegmészárlással, fosztogatással és rombolással felelt. Csak a haszontalanok követnek ily hőstetteket el. A gyávák mindig nagy hősök, ha biztosak felőle, hogy velük semmi sem történhetik. Csak össze kell hasonlítani Principet és Cabrihovicot ezekkel a hősökkel, mindjárt látni a nagy különbséget. Ausztria-Ma-

gyarországon egy nagy hazugság a civilizáció és igazságszeretet.

j) a „*Tribuna*“ írja jul. 7-én: Mi azon a nézetben vagyunk, hogy a sarajevo-i gyilkosságot megrendelték azért, hogy a szerbek kiirtását egy csapásra keresztülvigyék.

k) A „*Piemont*“ jelenti július 8-án: Rajna Baschkából, hogy az osztrákok egy általános kereszténymészárlást készítenek elő.

l) 8-án a „*Balkan*“ Boszniából „Szent Bertalan éj Sarajevóban“ cím alatt egy tudósítást közöl, és az összes Szerbiában élő osztrákok ellen bojkottot ajánl.

m) A „*Mali Journal*“ július 8-án a Dunagőzhajózási társaság ellen bojkottot hirdet.

n) A „*Tribuna*“ július 8-án „Semmit Ausztria-Magyarországból“ cím alatt azt írja, legjobb, semmit se venni Ausztria-Magyarországból, az osztrák és a magyar fürdőket se kell látogatni, orvost nem kell Ausztria-Magyarországból hívni. A magánkezdeményezés ebben az irányban sokat tehet. Az állam és a hatóságok ne keverjék bele magukat. Elég a polgárookra appellálni.

o) A „*Stampa*“ július 8-án azt hangoztatja, hogy a sarajevo-i rendőrség az elfogott merénylőket a legembertelenebb és a legszegyventelenebb kinzásoknak teszi ki, hogy belőlük valótlán vallomásokot préseljenek ki, amelyek alapján a szerb nép ellen vádakot lehet emelni.

p) Az „*Agence des Balkans*“ jelenti július 9-én Belgrádból: „Abszolút biztos magánjelentések szerint Bosznia-Hercegovinában egy általános szerb mészárlás van a közvetlen küszöbön.“

q) Abból az alkalomból, hogy Asquith miniszterelnök Ferenc Ferdinánd főherceg elhunytának bejelentésekor odanyilatkozott, miszerint az emberi-ég sorsáért aggódik, a „*Balkan*“ július 9-én egy történelmi visszapillantást tesz az elmúlt 40 évre és abból levezeti, hogy a szerb nép ez alatt az idő alatt Ausztria-Magyarországnak jezsuita politikája miatt rémséges kinoknak volt kiteve. Vége is Ferenc Ferdinándot elérte végzete, mint Zolyolának minden fiát, aki csak az emberek vérében dolgozik és „a cél szentesíti az eszközt“ elvnek hódol: ő a jezsuiták áldozata lett, az lesz az egész Ausztria-Magyarország is. Ausztria-Magyarország pusztulásával kell az emberiségnek a nyugalmat és békét megadni. Mindezt összegezve, arra a végkövetkeztetésre jutunk, hogy Asquith a halálhír bejelentését a következő szavakkal kísérhette volna: „Az emberiség sorsáért többé nem aggódom“.

r) A „*Politika*“ július 9-én „Szemtelen hazugságok“ című vezércikkében a következőket fejtegeti: „A sarajevo-i merénylet vizsgálatának rendje és módja teljesen világossá teszi, hogy vele Ausztria mily célok felé törekszik. Mivel a merénylők, dacára a kinzásnak, nem akariák azt mondani, amit tőlük kívánnak, találtak más egvényeket, kik készeknek nyilatkoztak bizonyos feltételek mellett bizonyos bűnrészességet elvállalni és ezzel egvidejűleg mindazokat megvádolni, akik Ausztriának kellemet-

lenek. Ez a módszer egyelőre sikerült, mert ezek az egvények elbeszélnek mindent, amit tőlük kívánnak, az osztrák rendőrség meg gondoskodik, hogy ezek a hazugságok a szélrózsa minden irányába továbbbittassanak. Ausztriának nincs szegyenézete és azt hiszi, hogy még akad olyan, aki az ilyen hazugságoknak hitelt ad.

s) A „*Stampa*“ írja 9-én, hogy mi minden történt Boszniában és Hercegovinában, az még nincs mind felfedve, napfényre még nem került minden! A legszigorubb titkolóznak. Az igazság azonban előbb-utóbb napfényre kerül. A vérszomjas Ausztria szerb vérrel akarja magát teleinni és teszi is. Ugy hirlik, hogy Boszniában ma 10.000 sebesült és halott van.

t) A „*Politika*“ július 10-én a Legfelsőbb uralkodóház tagjai ellen mértéketlen sértegetéseket hoz.

u) A „*Trgovinski Glasnik*“ július 10-dikén az osztrák-magyar politika romlottságáról és akadékoskodásáról beszél, amely politikát jezsuitának, kiméletlennek és becstelennek nevezi. Legyen ez figyelmeztető az Ausztria-Magyarországban élő szerb néphez, hogy ők nem kulturállamban élnek, amely az élet és vagyont garantálja, hanem hogy állandóan készen és felfegyverezve kell lenniök, hogy magukat a hatóságok és a kormány zsványságai ellen megvédelmezhessek. A legutóbbi események folytán a szerb nép nem élhet úgy tovább, mint a bárány, amelyet bármely napon levághatnak, hanem éljen úgy, mint egy oroszán, mely kész a véres védekezéshez.

v) A „*Stampa*“ július 10-én így ír: „Semmi se tart örökké és Ausztria-Magyarország sem marad Boszniában és Hercegovinában örökké. Nincs messze az idő, mikor a szerbek, akik a törökök hatalmát megtörték és a bolgárokat megfenyítették, az Ivan Planina körül Trebevicnél lesznek.“

w) A „*Pravda*“ július 10-én „Bojkott a haszontalanok ellen“ cím alatt a belgrádi osztrák cégek és áruk bojkottálására hív fel és azt mondja, hogy a „*Narodna odbrana*“ kötelessége a bojkott szigorú keresztülvitelére felügyelni.“

x) A „*Zvono*“ július 16-án Principet úgy állítja oda, mint Lónvay grófné fiát, akinek feladata lett, Rudolf trónörökös halálát az őt meggyilkoló Ferenc Ferdinándon megbosszulni.“

y) A „*Mali Journal*“ július 19-én egy tudósítást közöl, mely szerint Princip egy osztrák-magyar ügynök által lett a merényletre felbélve. Mondják meg Bécsben, hogy az igazi bűnös a belgrádi osztrák-magyar követségénél található.“

z) Az ifiuradikális vezető lap az „*Odiek*“ július 20-án írja: Száz bizonyíték hirdeti, hogy Ausztria-Magyarország Európában a beteg ember címét akarja örökölni. Amíg Szerbiában egyetlen egy osztrák polgárt sem bántalmaztak, Boszniában és Hercegovinában falvakat és városokat kifosztottak. Ez a tény újabb bizonyíték arra, hogy kulturális és morális tekintetekben Szerbia mennyire fölötte áll Ausztria-Magyarországnak.“

10. sz. melléklet.

A Narodna odbrana nisi helvi választmánya a merényletről.

Egy megbízható kémtől, akinek nevét szükség esetén közölhetjük, a cs. és kir. külügyminiszteriumhoz bizalmas közlemény érkezett, mely szerint a Narodna odbrana nisi helvi választmánya röviddel ezelőtt ülést tartott, amelyben a választmány elnöke, Nenadovic Jasa, a nisi fegyintézett igazgatója, a Ferenc Ferdinánd elleni merénylet felett szóhoz jutván, a következőket mondotta:

Szerbiának ez alkalommal muszáj volt olyan eszközökhöz nyulni, mint a Ferenc Ferdinánd elleni merénylet, mert az ő agresszív és excentrikus jelleme elsődrendű és végzettszerű veszélyt jelentett úgy Szerbiára, mint általában a szláv körökre. Ha ő életben marad, Szerbiát rövidesen háborúra kényszeríti vagy megtámadja, mely esetben Szerbia, amely anyagi tekintetben legyengül és hadseregének ujjászervezésével még nem kész, feltétlenül elvesztett volna.

A sarajevo-i gyilkossággal azonban Szerbia meg van mentve és ezzel egy félre van téve azok közül, akik Szerbiára veszélyesek voltak. Szerbia most néhány évig nyugton lehet, mert az új trónörökös nagyon meg fogja gondolni, hogy elődjének nyomdokába lépjen-e.

Bár tudja, hogy Ferenc Ferdinánd meggyilkolása súlyos csapás és nagy fájdalom lesz Ausztria-Magyarországra és a mi ott élő népünk torturáknak lesz kitéve, — fejtette tovább a szónok — még se gondoltam, hogy ezek a feltevések így mértékben teljesülnek és a horvátok így viselkednek. Bár Boszniában és Hercegovinában levő barátaim biztosították, hogy az osztrák-magyar hatóságok gúvák és fellépésükben végletekbe nem mennek, mégis, sajnos, úgy ezek a barátok, mint általuk mi is csalódtunk. Ha ez tovább tart, úgy a revolver és bomba csak ezután játszóik igaz szerepüket. Bármit hozzon ránk a szerbek istene, ilyen módon nem mehet tovább.

A szónok fejtetései a hallgatóság körében teljes tetszést arattak.

A háboru területén aratnak, dőzsölnek az emberi betegségek démonjai. Sorban vonulnak fel az agynak, a tüdőnek, a szívnak s egyéb testrészeknek mindenféle kórságai és rohamot intézve a katonák ellen, foglyul ejtik őket. Hátról pedig lesben állanak a hagymázok, a kolera, a vérhas, a pestis bacillusai és várják az alkalmat, hogy úgy a háboru területén, mint messze, messze azon túl is gyilkolják nem csupán a katonákat, de a békés polgárok százezreit is. A Vörös Kereszt a háboru kórságai ellen küzd eredményesen.

(Báró Hazai Samu.)

11. sz. melléklet.

Pótlék a mellékletekhez.

I.

(Pótlék a VIII. számú mellékletéhez.)

Cubrilovic tanító, aki Pribojnál Princip és Gráber jelentését átvette, beismerő vallomást tett, amelyben a következő fontos adatokat közöljük:

1911. évben egy Sabasra tett sokolista kirándulás alkalmával Fovicz Bozó a Narodna odbrana választmányi tagja Cubrilovicot az egylet céljaiba beavatta és a Narodna odbrana zvoniki biztósává nevezték ki. Az ő meghívására lett később Jovanovics Misko a Narodna odbrana biztósává Tuzlába kinevezve. A Narodna odbranával való érintkezésnél egy paraszt szerepelt, ugyanaz a paraszt, aki Principet és Grábezt Cubrilovichoz azzal a közleménnyel hozta, hogy ő két fegyveres szerb tanulóhoz hozná. Mikor ez ezt hallotta, mindjárt tudta, hogy az a Narodna odbrana követsége. Princip és Grábezt mondták neki, hogy bomba és revolver van náluk, hogy Ferenc Ferdinánd ellen merényletet kövessenek el.

II.

A kiráyi szerb hadügyminiszteriumban a fogadó-terem előtt négy alegorikus kép van a falon, melyek közül három szerb hadi sikereket ábrázol, míg a negyedik a Szerbiának monarchiaellenes tendenciáit megvalósítva, ábrázolja.

Egy részben hegységekből (Bosznia), részben síkságokból álló (Délmagyarország) tájon emelkedik a „zóra“ szerb reményeknek hajnalpirja. Az előtérben egy felfegyverzett nő, akinek pajzsán „a még felszabadítandó tartományok“ nevei Bosznia, Hercegovina, Vojvodina, a Szerémség, Dalmácia stb. állanak.

A szerkesztésért és kiadásért
Dr. SZILAGYI LAJOS FELELŐS.

A lapot a „Külügy-Hadügy“ lapvállalat r.-t. adja ki.

Merkantil-nyomda (Havas és Lehner) VIII.,
Német-utca 27.

Ma megjelent!

HANTOS ELEMÉR

orsz. képv.

A monarchia pénzügyi harc-
készültsége, mozgósítása és
hadviselése

c. munkája, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia idei nagygyűlése a Levay díjjal jutalmazott.

A jelenlegi viszonyok között alig képzelhető munka, amely nagyobb érdeklődésre tarthat számot, mint Hantos műve, amely a katonai mozgósítás és hadviselés összes gazdasági és pénzügyi kísérő jelenségeit tárgyalja és kimutatja, hogy a monarchia nemcsak katonailag, hanem pénzügyileg is teljesen felkészülve néz elébe a háborus bonyodalmaknak.

A könyvet, melyből egy-két mutatócikket már közöltünk a Magyar Tudományos Akadémia adta ki.

◆◆◆ Ára 3 korona. ◆◆◆

Poloskairtást

jótállással. Padló beeresztés, acélforgácsolást, festést, mázóást, tapétozást olcsón vállal

Fuchs Budapest, Szondy-u. 37.

Telefon 102-36.

Tiszteknek 10 százalék engedmény.

Fogak és fogsorok

aranykoronák, aranyhidak, teljesen szájpádlás nélkül, melyeket nem kell és nem lehet a szájból kivenni, rágásra, beszédre azonnal használhatók. 24 órán belül elkészülnek. Vidékiek megvárhatják. Teelis 10 évi írásbeli jótállás. Igen mérsékelt árak. Foghuzás, gyökérhuzás, fogtömések (plombák), beteg fogak gyógvitása stb. Tömések aranyból, platinából, porcellánból stb.

Barna I. fogorvosi és technikai rendelő-intézete Budapest, Erzsébet-körút 54. fsz.